

Pozice vězeňské duchovenské péče v penitenciárním prostředí

Michal Branda

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michal BRANDA**
Osobní číslo: **H118028**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Pozice vězeňské duchovenské péče
v penitenciárním prostředí**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijním textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na vliv církve na vězeňství
- na osobnost F. J. Řezáče
- na motivaci duchovních působících v penitenciární praxi

Součástí práce bude realizovaný kvantitativní výzkum zaměřený na zjištění vztahu mezi motivací vězeňských duchovních a způsoby pastorační práce s odsouzenými.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Filipi, P. Křesťanstvo. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012.

Jůzl, M. Sociálně pedagogická role církve v penitenciární praxi. Brno: IMS Brno, 2011.

Mitáš, V. Duchovenská služba v penitenciárním prostředí. Praha: Občanské sdružení

Vězeňská duchovenská péče a Institut vzdělávání Vězeňské služby České republiky, 2007.

Mühlpachr, P. Sociopatologie. Brno, Masarykova universita, 2008.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Martin Kocanda

Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.

vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

MICHAL BRANDA

Jméno, příjmení studenta

V Brně 30.4.2014

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Předmětem bakalářské práce je deskripce postavení duchovních ve vězeňském systému. Klade si za cíl ukázat specifičnost penitenciárního prostředí a úlohu duchovních v historii vězeňství. Zabývá se motivací duchovních k práci s odsouzenými, která pramení především ze života a učení Ježíše Krista. Empirická část navazuje na část teoretickou a obsahuje kvantitativní studii, jež je zaměřena na zjišťování způsobů práce duchovních s odsouzenými. Odhaluje nutnost pravidelného vzdělávání duchovních, důležitost podpory duchovního ze strany mateřské farnosti i potřebnost spolupráce s odbornými zaměstnanci Vězeňské služby.

Klíčová slova: křesťanství, motivace, pastore, penitenciární prostředí, penologie, reedukace, sociální pedagogika, sociální práce, vězeňský duchovní, výkon trestu odnětí svobody

ABSTRACT

The subject of The Bachelor thesis is description the position of clergymen in prison system. The aim is show the specificity of penitentiary environment and the task of clergymen in history of prison system. The Thesis deals with clergymen's motivation to work with convicts. The motivation results from Jesus Christ's life and his tenets. The empiric part of thesis continues to the theoretic part and it contains the quantitative study with a view to a finding out the methods of clergymen's work with convicts. The Thesis shows up necessity of periodical education, the importance of support clergyman from parish and necessary cooperation with special employees of Prison Service.

Keywords: Christianity, motivation, pastoration, penitentiary environment, penology, reeducation, social pedagogy, social work, clergyman in prison, execution of the sentence imprisonment

„Okolo vězení bylo vždy plno řečí a zápalu.“

(Michel Foucault)

Děkuji panu PhDr. Martinu Kocandovi za užitečnou metodologickou pomoc a cenné rady, které mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce, a své rodině za trpělivost a podporu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Michal Branda

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 REFORMY VĚZEŇSTVÍ	11
1.1 VÝVOJ VE SVĚTĚ	11
1.2 SITUACE V ČESKÝCH ZEMÍCH	12
1.3 OD ROKU 1989 DO SOUČASNOSTI	14
2 VĚZEŇSTVÍ A CÍRKEV	16
2.1 VZNIK KŘESŤANSKÉ CÍRKVE	16
2.2 VLV CÍRKVE NA VĚZEŇSTVÍ.....	17
3 MOTIVACE KE SLUŽBĚ VĚZŇŮM	20
3.1 MOTIVAČNÍ PROCES	20
3.2 ZÁKLADNÍ ZDROJE MOTIVACE	21
3.3 VYUŽITÍ MOTIVAČNÍCH TEORIÍ	23
4 KŘESŤANSKÁ POMOC POTŘEBNÝM	26
4.1 CHUDÝ V POHLEDU STARÉHO ZÁKONA	26
4.2 SOCIÁLNÍ ROZMĚR UČENÍ JEŽÍŠE NAZARETSKÉHO	27
4.3 DUCHOVNÍ V PENITENCIÁRNÍM PROSTŘEDÍ	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	32
5.1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	32
5.2 FORMULACE HYPOTÉZ.....	32
5.3 ZVOLENÉ METODY VÝZKUMU	33
5.4 PRŮBĚH A VÝSLEDKY ŠETŘENÍ	34
5.5 VERIFIKACE HYPOTÉZ	43
5.6 ZÁVĚRY ŠETŘENÍ.....	47
5.7 APLIKACE, DOPORUČENÍ	48
ZÁVĚR	50
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	52
SEZNAM GRAFŮ	54

ÚVOD

Vězení je zařízení, o kterém většina lidí „přesně ví“, jak by mělo vypadat. Odborník zaniceně vykreslí moderní funkční areál, jehož architektura sama o sobě působí blahodárně na osobnost odsouzeného. Uvnitř optimálně vybavených místností probíhá na posledních vědeckých poznacích postavená penitenciární péče, utušující fyzické i psychické zdraví. Usmívající se personál, těšící se vysokému společenskému kreditu, odborně zdatný, velkoryse finančně ohodnocený a po všech stránkách motivovaný, podporuje sofistikovanými metodami u odsouzených takové postoje a dovednosti, se kterými po propuštění na svobodu povedou harmonický soběstačný život. Termín recidiva je ve slovníku cizích slov jen proto, aby čtenář porozuměl starší literatuře. Trest odnětí svobody vede ke změně nežádoucích vzorců chování, k rozvíjení mravních kvalit jedince, k pozitivní reedukaci. Je nesporné, že pobyt v takovém zařízení by měl pro vězně vysokou sociálně-rehabilitační hodnotu.

Nejeden vážený občan má na vězeňství zcela odlišný názor. Požaduje vězení, které nahání hrůzu. Tvrdé podmínky, tvrdá práce, žádné promíjení trestu. Oko za oko, zub za zub. Současný systém vidí jako příliš změkčilý. Základní chybou jsou příliš nízké tresty. Zločinci jsou nedůsledně posíláni do „fešáckých kriminálů“, kde se celý den jen válí na posteli, sledují stupidní televizní vysílání a od svých spoluvězňů se učí, jak efektivněji páchat trestnou činnost. Pracovat je nikdo nenutí a vězeňskou stravu jim může závidět leckterý člověk, který se celý život živil poctivou prací.

Ano, okolo vězení bylo vždy plno řečí a zápalu, poznamenal Michel Foucault ve své „Knize o zrodu vězení“, kterou nazval *Surveiller et punir*, česky *Dohlížet a trestat* (Foucault, 2000, s. 325). Dokládá, že už v první polovině 19. století, kdy se konstituuje vězeňství do podoby, kterou známe dnes, se často objevuje námitka, že ztráta svobody není trestem dostatečným. Vždyť chudí lidé i mnozí dělníci mají často větší hlad a trpí větší zimou než zločinci. Co je to za trest, není-li trestem tělesným? Jakápak spravedlnost, když vězeň trpí méně než svobodný? (Foucault, 2000, s. 49). Uvedený postulát, jak vidno, nebyl nikdy jasně zamítnut.

Věznice je specifické, antagonistické, radikálně zátěžové prostředí. Uvěznění, odnětí svobody vyvolává u naprosté většiny lidí nečekaný psychosociální stres, šok z izolace.

Jedinec je ze dne na den vytržen ze všeho, co pokládá za běžné a přirozené a musí přijmout život v naprosto jiných v mnoha ohledech extrémních podmínkách.

Do prostředí vězení, kde je v koncentraci vyšší než velké přítomna zoufalost, nenávist, úzkost, strach i beznaděj, vstupuje už po dva tisíce let křesťanský duchovní. Protože několik let působím v pardubické věznici, vybral jsem si tuto problematiku jako téma bakalářské práce. Aktivita duchovních v penitenciárním prostředí totiž vyvolávají spoustu otázek. Jakou úlohu mají v extrémně stresové atmosféře věznic? Jakou roli mohou či by měli hrát? Ovlivnila činnost duchovních vězeňskou praxi?

Cílem této bakalářské práce je načrtnout pozici duchovního v penitenciárním prostředí. Pohled do historie nám znázorní, jakou roli sehráli křesťanští duchovní v humanizaci vězeňství. Pokusíme se odhalit motivace, které křesťanské duchovní do díla v penitenciárním prostředí vede. Případně co může unavené a malomyslné duchovní povzbudit k usilovné práci tam, kde je jejich vlivu tolik třeba - ve vězení.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 REFORMY VĚZEŇSTVÍ

Již citovaný Michel Foucault ve své sžiravé studii o zrodu vězení, která byla do češtiny přeložena pod názvem *Dohlížet a trestat*, se dotýká mimo jiné problematiky reforem vězeňství. Upozorňuje, že téměř ruku v ruce se vznikem vězení samého se začíná hovořit o „reformě“ vězení. Reforma vězeňského systému podle něho není žádným pozdějším jevem. Reforma ani není reakcí na nějaké prokazatelné selhání. Reforma zkrátka k vězení patří. Jakoby reforma byla vězeňským programem (Foucault, 2000, s. 323).

Pohled do historie vězeňství dává Foucaultovi v mnohém zapravdu. Dějiny vězeňství jsou dějinami reforem, více či méně úspěšných pokusů o humanizaci a komplexní vylepšení vězeňského systému.

1.1 Vývoj ve světě

Ve starověku neexistoval trest odnětí svobody v podobě, jak ho známe dnes. Vězení neplnilo funkci trestu a odnětí svobody souviselo se zadržením pachatele trestného činu a jeho čekáním na vnesení rozsudku (Mezník, 1995). K rozšíření vězeňství jako výkonu trestu dochází až v polovině 16. století.

O dvě století později si věda všimá kriminality jako sociálního jevu. Zaměřuje se na osobnost pachatele, objevuje vliv sociálního prostředí na vývoj jedince. Osvícenští filosofové **Charles Louis Montesquieu**, **Voltaire** či **Jeremy Bentham** rozvíjejí myšlenku humanizace trestu a trestání.

V roce 1764 vydává italský filosof a ekonom **Cesare markýz Beccaria** (1738 - 1794) esej *O zločinech a trestech*, v níž způsobem přístupným široké veřejnosti odsuzuje mučení a trest smrti; efektivnost trestu podle Becarii nesouvisí s tvrdostí a brutalitou, nýbrž s přiměřeností, rychlostí a neodvratitelností potrestání.

Angličan **John Howard** (1726 – 1790) se reformou vězeňství začíná zabývat na základě drsných zkušeností vězně francouzských galejí. Ve svých studiích, které posilují snahy o pozitivní změny ve vězeňské praxi, prosazuje oddělovat odsouzené podle věku, pohlaví i míře provinění; účinnou nápravu delikventa spatřuje v odstraňování negramotnosti a rozvoji občanské výchovy.

Alexander Maconochie (1787 – 1860) své reformní postupy ověřuje na ostrově Norfolk v Austrálii, ve věznicí s neblahou pověstí. Výkon trestu odnětí svobody chápe jako šanci pro nápravu odsouzeného; vězeň se musí připravovat pro život na svobodě. Maconochie hledá, jak vězně motivovat k práci a sebevzdělání; efektivní náprava pachatele se neobejde bez jeho vlastní angažovanosti, zainteresovanosti, jež je hodnocena bodovacím systémem. Propuštění na svobodu je pak podmíněno dosažením jistého počtu bodů. (Mezník, 1995, s. 11)

1.2 Situace v českých zemích

Myšlenkový kvas francouzské osvícenské filosofie, kladoucí důraz na důležitost lidského rozumu, logiku, pokrok a humanismus, opatrně prolamuje názor, že život vězně je bezcenný. Kritizuje se neadekvátnost krutých trestů vzhledem k provinění a společenské nebezpečnosti. Ve věznicích se zabydlují ideje humanismu, humanizace trestání. **Proces** vyšetřování a vězeňství je i v zemích Koruny české **upraven společným řádem**. Vězení se konstituuje jako zákonná forma trestu, podmínky vězněných jsou snesitelnější.

Habsburská císařovna a česká královna Marie Terezie (1740 – 1780) vydává trestní kodex, kterým významně redukuje ukládání hrdelních trestů; v roce 1777 **zakazuje uplatňování práva útrpného**. Na císařovnině rozhodnutí se podílí její pomocník a rádce, právník Josef Sonnenfels, profesor na vídeňské akademii. Ve svém spise *Odstranění mučení* dokazuje, že používání tortury nevede k nalézání práva, nýbrž jen rozmnožuje justiční omyly (Raszková, 2013, s. 20).

Josefínské reformy se nevyhýbají ani oblasti vězeňství. Josef II. (1780 – 1790) **ruší trest smrti**, aby ho jeho nástupce po krátkém čase zase obnovil. Doživotní tresty si zločinci odpykávají v brněnské pevnosti Špilberk. Za nejtěžší kriminální zločiny čeká odsouzené samovazba. Dosud má trestanec ruce a nohy stále upnuté v okovech.

Zestátnění vězeňského systému v habsburské monarchii spadá zhruba do poloviny 19. století. Ministerstvo spravedlnosti, které na sebe bere péči o vězeňství, zadává výstavbu celé sítě vězeňských zařízení; vznikají státní trestnice i tzv. justiční komplexy, kde budova soudu a vazební věznice tvoří jeden funkční architektonický celek. Zvýšená pozornost je věnována vzdělávání vězňů, v první řadě mladistvých. Vzniká síť sociální pomoci pro vězně propuštěné na svobodu.

Při tajném hlasování poslanců na zasedání ústavodárného Říšského sněmu v roce 1849 je přijat návrh na **zrušení trestu smrti** a objevuje se i v připravované nové ústavě. Ovšem císař František Josef I. návrh ústavy zavrhl.

V roce 1851 je sestaven výukový plán vězňů, který můžeme považovat za jakýsi první systematictější program zacházení s odsouzenými. Výrazný podíl na jeho vzniku má i osvícený katolický kněz **František Josef Řezáč** (1819 – 1879). Tento výukový plán, na svou dobu moderní a s mnohými humanizačními prvky, i přes doporučení odborné komise nebyl v praxi použit. O rok později Řezáč uveřejňuje svůj zásadní návrh na reformu trestní praxe s ohledem na polepšování delikventů v publikaci *Vězeňství v posávacích způsobech svých*, kde převýchovu jedince žádá opřít o poznatky z pedagogiky (Řezáč, 1852).

Podle trestního zákoníku, platného od roku 1852, jsou tresty odnětí svobody vykonávány ve třech typech zařízení podle závažnosti a míry společenských důsledků trestního činu: ve vězení, v žaláři a v těžkém žaláři.

Bití a přikovávání vězňů železy na nohách i rukách je v našich zemích **zakázáno** zákonem č. 131/1867 říšského zákoníku.

Československému vězeňství po rozpadu c. a k. Rakousko-Uherské monarchie v roce 1918 dává podobu **JUDr. Emil Lány** (1879 – 1945). Coby respektovaný odborník ve sféře trestního práva a kriminologie je pověřen zorganizováním a správou vězeňství (Raszková, 2013, s. 25). Za základní předpoklad pro úspěšnou nápravu vězňů považuje poskytování optimálních materiálních a sociálních podmínek. Odsouzení jsou roztrženi podle charakteru trestného činu, za který vykonávají trest odnětí svobody. Mladí jsou striktně odděleni od dospělých. Dr. Lány prosazuje individuální přístup k odsouzeným, akcentuje důvěru, naději a empatii: vcítěním se do potřeb vězně a následným citlivým roubováním empatie do okoralých duší delikventů usiluje o jejich nápravu. Pro aktivní účast v protihitlerovském odboji je v roce 1944 zatčen gestapem. Vysoce mravní a vlastenecký postoj zpečetuje svou krví během květnového povstání roku 1945 v Praze.

JUDr. Prokop Drtina (1900 – 1980), ministr spravedlnosti v období let 1945 – 1948, se v našem poválečném vězeňství pokouší uplatňovat humanizační principy. Ovšem tvrdě naráží na komunistickou stranu, která si justici přizpůsobuje k prosazování svých revolučních cílů a vězeňství jako význačný represivní nástroj má podporovat udržení moci.

Klinický psycholog **doc. Jiří Čepelák** (1915 – 1989) zakládá v roce 1967 „Výzkumný ústav penologický“, kde tým psychologů, pedagogů, sociologů a právníků studuje osobnost

vězně a zabývá se možnostmi nápravy a předpoklady pro resocializaci v nápravně výchovných ústavech. Výzkumná činnost je mnohými kontakty napojena na odborníky ze zahraničí. Prostřednictvím seminářů, odborných školení i hojné publikační činnosti ústav pozitivně mění způsoby zacházení s odsouzenými i celkové sociálně psychologické klima v konkrétních ústavech. Blahodárné rozvíjení odbornosti na půdě českého vězeňství je přetřato rozhodnutím ministra spravedlnosti, který k 31. prosinci 1980 „Výzkumný ústav penologický“ ruší (Raszková, 2013, s. 31).

1.3 Od roku 1989 do současnosti

Zánikem totalitního režimu v roce 1989 se otevírá „nová kapitola“ vězeňství, kterou zahájila velkorysá amnestie prezidenta Václava Havla. Je zrušen trest smrti a nahrazen trestem doživotí. Příslušníci Sboru nápravné výchovy jsou podrobeni ověřování odborné i morální způsobilosti.

Po zmapování skutečného stavu vězeňství je vytvořena *Koncepce rozvoje vězeňství*, kde jsou vytyčeny nejen cíle reformy, nýbrž i kroky k jejímu naplnění. Koncepce v duchu Evropských vězeňských pravidel vychází z moderního pojetí vězeňského systému, který chrání společnost před kriminálním chováním a zároveň má i funkci rehabilitační (Raszková, 2013, s. 34). Proces transformace českého vězeňství můžeme právem označit jako **humanizace vězeňství**, kdy naše demokratická společnost na rozdíl od režimu totalitního zaručuje respektování základních lidských práv i pro osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, stejně jako pro osoby vazebně stíhané.

Reforma českého vězeňství je zacílena na modernizaci vězeňských zařízení; věznice je třeba rekonstruovat a dovybavit způsobem, který odpovídá evropským vězeňským pravidlům; pro realizaci zacházení s přesně vymezenými skupinami odsouzených je vhodné obnovit síť krajských i místních věznic; systém zacházení s odsouzenými musí posilovat změnu chování ve smyslu prosociálním, proto je vězňům nabízena pestrá škála programů zacházení; důležitým bodem reformy českého vězeňství je profesionální zkvalitnění personálu, které vede k vybudování systému celoživotního vzdělávání a pozitivnímu posilování postojů, dovedností i motivace pracovníků ve vězeňství. (Černíková, 2008, s. 68)

Nejvýraznější změnou ve vězeňském systému po roce 1989 je akcentování významu psychologů a sociálních pracovníků na úkor dozorců a strážných. Rozvoj nových vědeckých poznatků přináší nové podněty pro zacházení s vězňenými. S moderními formami trestu koreluje i zřízení Probační a mediační služby (Zákon č. 257/2000 Sb.). V roce 2008 nastává uvolnění v oblasti telefonického styku mezi vězňenou osobou a vnějším světem, což významně podporuje zachovávání sociálního zázemí odsouzených.

Trestní zákoník, který nabyt účinnosti 1. 1. 2010, rozděluje trestné činy na přečiny a zločiny. Přečiny charakterizuje jako trestné činy zaviněné nedbalostí a všechny trestné činy spáchané úmyslně, na něž trestní zákon určil trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Ostatní trestné činy jsou zločiny. U zločinů trestní zákoník ještě rozeznává zvlášť závažné zločiny, což jsou úmyslné trestné činy, kde trest odnětí svobody v horní hranici trestní sazby dosahuje nejméně deseti let.

Uvedená změna v trestním zákoníku není samoučelná; pozitivně ovlivňuje trestní řízení. V případě přečinů umožňuje vést zrychlené formy řízení, odklony v trestním řízení, alternativní řešení. Trest odnětí svobody má být zejména pro ty pachatele, které je účelné od společnosti izolovat. V méně závažných případech se jako vhodnější ukazují tresty peněžitě, obecně prospěšné práce, zákazy činnosti aj, tedy alternativní tresty. Zcela novým alternativním trestem v trestní politice České republiky je trest domácího vězení.

Vězeňský systém v naší republice se po listopadových událostech otevřel principům uplatňovaným ve vyspělé Evropě. Základem byla demilitarizace, depolitizace, humanizace českého vězeňství a decentralizace řízení. Humanizační pravidla se opírají o *Listinu základních práv a svobod*, prosazuje se nutnost slušného zacházení s vězni a vhodné zajištění zdravotních, hygienických i sociálních potřeb. Rozdílná úroveň podmínek odsouzených ve srovnání s okolními státy je daná společenskou kulturou a ekonomickými možnostmi dané země (Mezník, 1995, s. 18).

2 VĚZEŇSTVÍ A CÍRKEV

Z informací uvedených v předcházející kapitole je zřejmé, že první komplexnější snahy o reformy vězeňství se opírají o osvícenské ideály zhruba v polovině 18. století, podstatnější změny pak souvisí s reformami soudnictví v polovině 19. století. Ovšem chceme-li poctivě hovořit o reformním úsilí v plné šíři, nemůžeme opomenout soustavnou práci křesťanských duchovních v penitenciární praxi.

2.1 Vznik křesťanské církve

Křesťanství vzniká z židovství zhruba v polovině prvního století našeho letopočtu a opírá se o život a učení **Ježíše Nazaretského**. Ježíš se narodil ve starověké Palestině za vlády římského císaře Augusta. Je Žid, žije v galilejském Nazaretu jako tesař. Asi ve třiceti letech se nechává pokřtít v Jordánu od Jana Křtitele a začíná veřejně vystupovat. Nově vykládá Mojžíšův zákon, kritizuje pokryteckou zbožnost, uzdravuje nemocné a lidem na okraji společnosti dodává novou naději. Roste počet jeho stoupenců. Někteří v něm vidí významného proroka, jiní ho vyhledávají jako léčitele, mnozí od něho očekávají vysvobození od římské nadvlády. Po veřejném působení, které netrvalo déle než tři roky, se představitelé židovského národa rozhodli Ježíše odstranit, aby neriskovali střet s římskou mocí (Gruber, 2004, s. 13).

Ježíš své zatčení, soudní proces a ukřižování přijímá jako součást svého poslání zachránit člověka z moci hříchu a smrti. Na kříži prožívá opuštění od lidí i do Boha a ve velkých bolestech umírá. Je pohřben v předvečer židovských velikonočních svátků, jeho nejbližší mají důvodné obavy, co s nimi bude. Po třech dnech přichází zděšení, neboť Ježíš se jim dává poznat jako živý, vzkříšený (Bible, Lk 24,11).

Křesťané vyznávají, že Bůh se k Ježíšovi přiznal, i když ho náboženští představitelé Izraele zavrhl. Z ustrašených a zklamaných lidí se pomalu stávají stateční následovníci. Učedníci a jejich žáci šíří radostnou zprávu (evangelium) o Ježíšově oběti a vzkříšení i za hranice Izraele. Formuje se církev jako společenství lidí, kteří uvěřili evangeliu a přijali úkol být svědky Boží lásky a pomoci. Její jedinečnost spočívá v Kristově příslibu, že bude přítomen ve společenství sester a bratří, kteří se společně modlí, vzájemně si slouží, podepírají se i napomínají. Církev je církví jen tehdy, je-li tu pro druhé.

Poslání, kterému se církev nesmí zpronevěřit, je zvěstovat lidem nabídku ke smíření s Bohem. V církvi se káže Boží slovo, vysluhují svátosti a věřící se vzájemně potěšují ve víře, lásce a naději. Nalézají tu cestu k Bohu i k lidem, protože živý Bůh k nám nejčastěji přichází skrze naše bližní (Gruber, 2004, s. 16).

Křesťané si po vzoru svého Pána, Ježíše Krista, všímají všech potřebných: lidí na okraji společnosti, hladových, nuzných, nemocných, vdov a sirotků. Za lidmi potřebnými sestupují i do míst, kterým se „slušný“ člověk vyhýbá – do věznic.

2.2 Vliv církve na vězeňství

K podrobnému zmapování charitativní práce křesťanské církve v penitenciárním prostředí často scházejí ucelenější podklady. Je důležité si uvědomit, že kolem tehdejších kronikářů defilovala masa „lákavějších“ událostí, než služba lásky anonymního křesťana anonymnímu vězni kdesi v zapadlé vězeňské kobce. Ani v klasických církevních dějinách není mnoho místa pro chudé, nemocné a jinak potřebné. (Messina, 2005, s. 16). Proto zvláště z prvních staletí po Kristu máme o činnosti duchovních ve věznicích jen útržkovité zprávy.

Avšak doc. Miloslav Jůzl vytvořil průkopnické dílo zkoumající sociálně pedagogickou roli církve v penitenciární praxi a ve stejnojmenné publikaci shromáždil, utřídil a v překvapivých souvislostech objasnil všechny dostupné informace týkající se tématu.

Už z nejranějších záznamů vyplývá, že kořeny charitativní úlohy církve sahají až do doby Ježíše z Nazareta a inspirují se jeho životem a učením. Křesťané se věnují všem sociálně vyloučeným lidem a pamatují i na vězně. Centrem jejich činnosti je pastorece, zvěstování evangelia, starost o psychickou kondici vězňů. Duchovní si zároveň všímají i podmínek, ve kterých jsou odsouzení drženi. Z duchovních se postupně stávají arbitři dohlížející na poměry ve věznicích. Například v císařských zákonech z počátku pátého století je dokladována povinnost soudců a biskupů neděli co neděli kontrolovat, zda je s vězni zacházeno slušně a na nedbalost či nespravedlnost vězňů upozorňovat. Biskupové mají do věznice volný přístup a plní i roli jakéhosi ombudsmana. Zastávají se křivě obviněných a zmírňují nepřiměřený tlak státní moci vůči odsouzeným (Jůzl, 2011, s. 26).

Církev organizuje vykupování zajatců. Ujímá se zvyk převzatý patrně z některých pohanských svatyní, že stíhaný člověk může nalézt útočiště na svaté chrámové půdě. Roku

431 je právo azylu konstituováno. Kněží ve svých homiliích nabádají křesťany, aby dávali část svého majetku na pomoc potřebným (Messina, 2005, s. 62).

Pozoruhodné je, že vězeňství převzalo mnohé typické znaky křesťanských řádových komunit. Klášter ani vězení se neobejdou bez přísného režimu, který den rytmitizuje do pravidelných činností (Foucault, 2000, s. 218). Místnost sloužící k ubytování mnichů i vězňů se označuje stejným výrazem - cela. V obou zařízeních nalezneme tvrdá lůžka, samoty, mlčení, omezování potravy apod. (Jůzl, 2011, s. 58)

Koncem 18. století už církve provozuje i některá vězeňská zařízení; velká pozornost je věnována zejména mladistvým provinilcům. Církev se stále více stává nositelkou osvěcených humánních myšlenek, je zdůrazňovaný význam organizace a vybavení trestnic na resocializaci jedince. Duchovní si uvědomují nutnost komplexní péče o jedince a režim v ústavech je založen na výchově prací, náboženstvím a výukou. Mnoho úsilí je věnováno postpenitenciární péči.

Duchovní svým vnímavým přístupem k odsouzeným zdatně zastupovali vězeňské specialisty, kteří v penitenciární praxi působí dnes, jako jsou psychologové, pedagogové, sociální pracovníci atd. Mezi křesťanskými duchovními nacházíme mnohé znamenité myslitele, reformátory, humanisty, filozofy, na jejichž myšlenkách je zbudováno moderní vězeňství (Jůzl, 2011). Za všechny jmenujme alespoň dva, J. A. Komenského a F. J. Řezáče.

Jan Amos Komenský

Poslední biskup Jednoty bratrské, význačný myslitel, humanistický filozof a teoretik pedagogiky světového formátu, **Jan Amos Komenský** (1592 – 1670) napomíná vězeňské pracovníky, aby i s pachateli zločinů jednali mravně. Ve svém bohužel jen rozpracovaném díle *Obečná porada o nápravě věcí lidských* (1662) promýšlí, jak odstranit ze společnosti zlo. Nejúčinnější nástroj vidí v pedagogice. Je nutné, aby náprava člověka se odehrávala v celé osobnosti jedince, která zahrnuje stránku tělesnou, psychickou i sociální (Prázný, 2009, s. 19). Ovšem na nápravě věcí lidských musí participovat všechny společenské instituce; státem počínaje a rodinou konče. Spravedlivý společenský řád je první podmínkou k tomu, aby společnost byla napravena. Komenský varuje před zneužitím justice; represivní složky jsou relativně účinným, ale vždy až krajním řešením. Jedinou cestou k polepšení lidstva i vzájemnému porozumění je zmoudření, osvěcení sluncem moudrosti. Rozlišovat dobro a zlo je smysluplné jen při jednotném chápání pojmů; rozvoj volných vlastností má směřovat k touze po dobru, podobně i citové vlastnosti mají být

zaměřeny na pravdu, krásu a dobro. Efektivní výchova jedince se uskutečňuje jedině v dialogu mezi moudrým pedagogem a motivovaným žákem. Ale účinně vychovávat lze teprve tehdy, když vychovávané osobnosti porozumíme; proto klade Komenský tak velký důraz na korektní komunikaci (Prázný, 2009, s. 73). Vychází z předpokladu, že člověk je ve své podstatě dobrý; jinak by náprava postrádala smysl. A každý, kdo se na realizaci nápravy lidské společnosti může podílet, musí být povzbuzován. Snahy o nápravu se střetávají s nepochopením, konzervatismem, rigiditou. Proto je nanejvýš potřebné posilovat naději na zdárnou nápravu věcí lidských.

František Josef Řezáč

Katolickému knězi **Františku Josefu Řezáčovi** (1819 – 1879) právem patří přední místo mezi giganty českého duchovního i kulturního života. Ve chvíli, kdy tvoří své zásadní dílo, které se stalo úhelným kamenem humanizace českého vězeňství, totiž pojednání *Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců*, má za sebou prospěšnou praxi kaplana v Peruci a v Hostouni, duchovního administrátora v ústavu pro slepce i duchovního ve Svatováclavské trestnici. Ve svém nadčasovém spisu *Vězeňství v posavadních způsobech svých...* zdůrazňuje zásadu, že věznice nesmí odsouzeného kazit, ale polepšovat. V dobře uspořádané věznici fungují tři základní složky: občansko-zákonní, kam spadá i způsob ubytování, který musí splňovat bezpečnostní i hygienické standardy, nábožensko-mravní, kde má nezastupitelnou úlohu duchovní a pedagog, a složka vychovatelská. Ta v sobě zahrnuje diferencované ubytování delikventů, optimální řád, kázeň podepřenou řádnou dohlídkou i odpovídající zaměstnání.

Závěrem Řezáč formuluje základní postuláty na zaměstnance věznice, a vedle dohlížitelů, lékařů a pedagogů se nejvíce věnuje osobnosti duchovního. Vězeňský kaplan má být všeobecného rozhledu, etablován ve filozofii a pedagogice, živé víry, která vede k nápravě a duševnímu uzdravení. Musí se orientovat ve vězeňském systému i legislativě. Do prostředí věznice je důležité, aby byl duchovní sdílný a empatický, ale zároveň pevný a spravedlivý. Základ jeho práce se příliš neliší od pracovní náplně běžného duchovního. Vyzdvihuje uspořádání v Genfu a St. Gallenu, kde ekumenicky spolupracují katolický a evangelický kaplan na bohoslužbách i na poli odborné činnosti věznice.

3 MOTIVACE KE SLUŽBĚ VĚZŇŮM

Chceme-li někomu vysvětlit, že nám do těla byla napumpována síla, která napružila naše jednání ke konkrétnímu záměru, že naše chování je rozpořbováno určitým směrem k jasnému cíli, užíváme termín „motivace“. Etymologie slova nás vede až k latinskému slovesu *movere*, což překládáme výrazem „pohybovat“. V přeneseném významu to vystihuje skutečnost, že na naše chování a jednání mají vliv jisté dynamické síly. Nazýváme je motivy.

Motivace probíhá vždy v nějakém kratším nebo delším časovém úseku. Proto hovoříme o tzv. motivačním procesu. Motivační proces se odehrává hned ve třech dimenzích a výtečně nám ho osvětlí kníže Bruncvík.

3.1 Motivační proces

Knížeti Bruncvíkovi je velkým vzorem jeho udatný otec, jenž chrabrymi činy získal do svého erbu symbol orla. Bruncvík o jeho hrdinství často přemýšlí, lákají ho neznámé země a dobrodružné situace, ve kterých by sám mohl osvědčit svou statečnost. Postupně dochází k rozhodnutí, že pro upevnění jeho pozici vladaře je nutné vypravit se do světa a získat prestižní znamení. „*Můj otec si dobyl znaku orla, já pak chci si lva dobytí.*“ (Jirásek, 1951, s. 95). Motivační proces probíhá v této situaci u knížete zejména v **dimenzi směru**.

Bruncvík touží jít „do světa“, chce vyrazit za dobrodružstvím, cesta se mu stává výzvou. Dobytí lva je mu smysluplným cílem, ke kterému je přitahován s nesmírnou intenzitou. V Bruncvíkovi rozkvétá druhá dimenze motivačního procesu, kterou nazýváme **dimenze intenzity**.

Ani slzy jeho mladé ženy Noeminie nezvratily Bruncvíkovo pevné rozhodnutí a jako pravý, statečný rytíř se vydává do světa vstříc dobrodružství. Projíždí rozličné země a na břehu širokého moře si opatřuje koráb. Během plavby je ohrožen divokým vlnobitím, které jej metá hned vysoko a hned zase dolů do vodních propastí. Bruncvíkův motiv je trvalý. Chrabrý kníže nepostrádá vytrvalosti a na cestě za lvem se mu daří překonávat všechny nesnáze, které mu talentovaný vypravěč staví do cesty. Zde můžeme vysledovat třetí dimenzi motivačního procesu, a tou je **dimenze stálosti**.

Dimenze stálosti vystihuje způsobilost jedince zdolávat rozmanité těžkosti a problémy, jež mohou útočit zvnějšku i zevnitř. Je zjevné, že motivace je pevně svázána s vůlí; bez vůle by se Bruncvík se lvem nevrátil. Ovšem samotná vůle je jen prázdné slovo a řečnění typu: „Musíš mít pevnou vůli!“ na expedici za lvem nikoho nedostane.

3.2 Základní zdroje motivace

Pohnutky motivace jsou vyživovány pěti základními zdroji, které označujeme jako potřeby, návyky, zájmy, hodnoty a ideály. Tyto hybné síly vytvářejí motivační profil každého člověka. Pojďme si jednotlivé prameny motivace blíže specifikovat.

Mám-li nepříjemný, nutkavý pocit, že musím něco podniknout, abych ulevil trýznivému napětí, svírá-li mě nedostatek něčeho a tato vada, mezera nemusí být ani uvědomělá, pak na vlastní kůži prožívám základní zdroj motivace, potřebu. **Potřeby** jsou základní zdrojem motivace (Nakonečný, 1998, s. 456).

Člověk, který si častým opakováním nějaké úkony zafixuje, dělá je v typické situaci stále stejně, pravidelně, zautomatizovaně, kdy i sebenepatrnější pohyb je doveden do dokonalosti, koná pod vlivem návyku. **Návyky** vznikají zpravidla záměrně, cvikem, ale není výjimkou i náhodné utvoření návyku. Sklon lidí jednat ustáleným způsobem je dokladem, že i návyky motivují naše jednání. Duchovní usedající pravidelně ke svému psacímu stolu, aby se připravil na služby Boží, po nějakém čase objevuje ve svém snažení motivující prvek.

Kolik hlav, tolik zájmů. **Zájmy** člověka zbohacují a podporují rozvoj jeho osobnosti. Lze je definovat jako hlubší, trvalejší orientaci, specializaci či zacílenost na určitou sféru předmětů či jevů (Hartl, 2000, s. 694). Postupně se utváří jako zvláštní chomáč motivů, který se vynořuje v příběhu člověka zhusta a opětovně. Zájmy jako zřídlo motivace velmi pomáhají zdravému růstu jedince. Vyhraněné zájmy pak označujeme slovem záliby.

Bezesporu je vynikající, pokud křesťanského duchovního interesuje něco blízkého jeho povolání; například nachází-li zálibu v geografii a archeologii Palestiny. Avšak je účelné podtrhnout, že mnohý hluboký zájem duchovního může posloužit k navázání neformálního rozhovoru, na jehož konci je odsouzený motivovaný ke své nápravě. Proto je tak důležité, aby si duchovní dokázal najít přiměřený čas na své zájmy.

Kdybychom na ulici uspořádali anketu a ptali se kolemjdoucích, co považují za nefalšovanou hodnotu, asi by padala slova jako zdraví, rodina, láska, vzdělání, práce, přátelství apod. Lidé se většinou shodnou na podobném výčtu hodnot, jehož platnost je univerzální. Ale jak se člověk dobere k tomu, co je **hodnota**?

V průběhu svého života jsme konfrontováni s pestrou paletou skutečností, která voní novotou a láká nás šerým tajemnem. Vynakládáme úsilí, abychom ji prozkoumali, a přitom ji známkuje podle toho, jak významná se jeví pro život náš nebo pro společnost, v níž jsme zabydleni. Není jistě nic překvapivého na konstatování, že fundamentální hodnocení přebíráme od společenství lidí, ve kterém žijeme a rozvíjíme se. Postupným mapováním hodnot se rodí náš individuální hodnotový žebříček.

Hodnota tedy ztělesňuje jakousi subjektivní tvář dobra (Nakonečný, 1996, s. 83). Jednání člověka v rozmanitých případech je determinováno jeho hodnotovou orientací. Dá se předpokládat, že člověk je ve svém životě motivován dávat přednost tomu, co vede v jeho pojetí významové hierarchie k hodnotám vyšším, kladným (Nakonečný, 1998, s. 422). Lidé chtějí své vlastní životní drama pochopit. Touhou nalézt smysl vlastního bytí se s rozdílnou intenzitou i hloubkou zabývá nepřeberné množství odborných i uměleckých děl. Svůj život se pokoušíme zodpovědně plánovat, stanovujeme si cíle a cestu k nim si samostatně interpretujeme.

Smysl toho, proč na této zemi vlastně žijeme, odkud jsme přišli a kam směřujeme, si utváříme prostřednictvím **ideálů** získaných z celospolečenských souvislostí, od rodičů, ale v každém případě od všech, které pokládáme za svůj vzor, s jejichž chováním a jednáním se identifikujeme. Ideálem je tedy jistý myšlenkový názor, pohled, představa něčeho toužebně hledaného, kladně hodnoceného, žádoucího, co pro daného jednotlivce ztělesňuje cíl jeho úsilí. Na základě ideálu vzniká vzorový obraz života. Ideální představa toho, jak bych chtěl svůj život žít, jaké hodnoty ho budou utvářet (Hartl, 2000, s. 221). Neurotickou podobu ideálu představuje idealizace; vytyčený cíl, jenž jedinec není schopen při nejlepší vůli zdolat.

Je-li člověk nucen vykonávat něco disharmonického ve vztahu k jeho ideálům, ztrácí motivaci. Naopak hlubokým přesvědčením, že náplň práce není v rozporu s ideály, případně dokonce vede k jejich uskutečnění, jsou lidé velmi motivačně posilováni.

3.3 Využití motivačních teorií

Motivaci chápeme jako klíčový moment v tvůrčím procesu. Motivace lidí se často výrazně odlišují, proto klademe velký důraz na rozpoznání potřeb a cílů v celé jejich pestrosti a barvitosti. Porozumění lidským potřebám je nezbytným předpokladem pro stanovení postupů, které účinně a efektivně zvednou úroveň motivace, potažmo tvůrčí výkon (Koubek, 2001, s. 124). Přiblížme si vybrané motivační teorie z hlediska uplatnění v činnosti duchovních.

Nejprve je patřičné připomenout, že duchovní je člověk se všemi lidskými potřebami. Tato teze může znít banálně, ale ideální představa duchovního v obecném povědomí odpovídá jakési andělské bytosti, která bez oddechu a jen za minimální náklady káže, vysluhuje svátosti, vykonává pastýřskou péči, navštěvuje, potěšuje, a to vše prokládá duchovní písní a vroucí modlitbou. Vždyť duchovní je povolán Hospodinem, že? Každý povzdech duchovního, že by si potřeboval pořídit to či ono, je považován za klopýtnutí. Za tento náhled si často můžou duchovní sami, protože se navenek rádi pasují do role pomazaných, o jejichž potřeby pečuje Bůh. Mají dojem, že jim to posiluje autoritu.

Teorie potřeb

Teorie potřeb mohou s užitkem využít ti, kteří se podílejí na utváření zázemí duchovního. Proto je důležité si s **Maslowem** zopakovat, že duchovní potřebuje mít zajištěné nejen podmínky k přežití, tedy jídlo, pití a střechu nad hlavou (Nakonečný, 1998, s. 75). Nezbytné je rovněž saturování potřeby ochrany a bezpečí. Duchovní potřebuje milovat a být milován. Někam patřit, což není v rozporu se zažitou praxí, že duchovní po nějaké době místo svého působení vystřídá.

Stoupáme-li po pomyslné Maslowově pyramidě až ke špici, mohou se nám z hlediska Písma některé vyšší kategorie jevit jako problematické. Je potřeba být oceňován a respektován potřebou legitimní? Opravdu si má být duchovní vědom vlastní ceny? Jak se to slučuje s obrazem pokorného služebníka Božího? Jistě je zde moudré hledat vyváženost, ale bez výhrad platí, že jedinec s nízkým sebevědomím nebo dokonce s komplexem méněcennosti nemá předpoklady k vedení lidí.

Potřebou seberealizace označuje Maslow úsilí člověka být tak skvostným, jak jen pozemšťan může být. Zde by teolog rozvinul téma *imago Dei*, obraz Boží. Maslow seberealizované osoby charakterizuje jako spontánní, tvořivé, přijímající sebe i ostatní,

včetně okolností, které život přináší, snažící se řešit přicházející problémy, vážící si života, mezilidských vztahů, přistupující k ostatním bez předsudků, mající vnitřní etiku, svobodnou od vnějších autorit, a posuzující jiné lidi věcně, nestranně a nezaujatě.

Vrchol pyramidy je budován z toho, co představuje jedince samotného v jeho originalitě; Maslow to nazývá sebetranscendencí, jindy hovoří o potřebách duchovních. Dokonce nás nabádá, abychom okamžiky inspirace rozvíjeli, činnou sílu uvolňovali a své vrcholné zážitky probádávali, což vidí jako cestu ke zralosti, zdraví a sebenaplnění (Nakonečný, 1998, s. 467).

Maslowova teorie potřeb je patrně nejznámější a jako taková je již od svého vzniku podrobována mnohé kritice. Obecně je kritizován především předpoklad, že teprve ukojení potřeb nižší kategorie působí jako motivátor potřeb vyšších. Nejen z duchovenské praxe lze doložit mnoho příkladů, kdy úsilí o dosažení vyšších cílů je pro jedince podstatnější než zajištění existence.

Teorie získaných potřeb

Pro analýzu motivačních potřeb je vhodná **McClellandova teorie** získaných potřeb. Autor vychází z poznatku, že motivaci každého člověka ovlivňuje touha něčeho dosáhnout, být úspěšný, prosadit svůj talent, dojít uznání, vyhrát nad ostatními. Zároveň mají lidé potřebu sounáležitosti, někam patřit, mít přátelské vztahy s lidmi, být naroubováni na dobrý kmen. K oběma potřebám ovšem McClelland připojuje ještě potřebu vlivu, tendenci k síle, tužbu ovládat ostatní, uplatňovat nad nimi svou moc (Nakonečný, 1998, s. 548). Dychtit po úspěchu, někam patřit a ovlivňovat druhé je v určité míře vlastní každému člověku. Záleží jen na vnitřním uspořádání jedince, která potřeba je dominantní a určující. Má-li člověk zmapované své sklony a priority, lze teorii získaných potřeb využít k optimálnímu nastavování motivačních faktorů v konkrétních případech.

Odhalováním příčin nespokojenosti nebo naopak uspokojení z práce se zabývá **Frederick Herzberg**. Formuluje teorii dvou zásadně odlišných skupin činitelů, působících na pracovní spokojenost, které označí pojmem dissatisfactory a motivatory. Do první skupiny Herzberg řadí faktory ovlivňující míru pracovní nespokojenosti. Jedná se o vše, co souvisí s pracovním prostředím, například pracovní podmínky, vztahy na pracovišti, výše platu, způsob vedení a kontroly. Absence či nedostatečná kvalita dissatisfaktorů je příčinou nespokojenosti, ale jejich přítomnost ke spokojenosti nevede. Nepůsobí motivačně.

Herzberg se proto zaměřuje především na faktory, které velkou měrou přispívají ke spokojenosti pracovníků. Jsou to vnitřní motivační faktory, které se úzce vztahují k samotné práci, jako je uznání, úspěch, pocit odpovědnosti, radost ze zajímavé práce či možnost profesního růstu. Přítomnost uvedených faktorů v požadované jakosti je pro pracovníky zdrojem spokojenosti a pramenem pracovní motivace. V opačném případě není pracovník motivován, ale zároveň není nespokojen (Koubek, 2001, s. 54).

V praxi je vhodné předem stanovit optimální pracovní podmínky i ekonomicky přiměřené hranice, aby tyto faktory nepůsobily dissatisfakčně. Začleňováním motivačních faktorů do pracovních úkolů, v odborné literatuře nazývané „obohacování práce“, se otevírají značné možnosti zvyšování motivace duchovních. Ve světle těchto informací i zdánlivé drobnosti jako vyjádření uznání, vděčnosti, poděkování či pochvala se ukazují jako nezastupitelné a nesmírně motivující.

Vztah mezi pracovním nasazením a vnitřním přesvědčením jedince, že pracovní úkol je dosažitelný a atraktivní, odhaluje **Victor Vroom**. Když člověk nemá důvěru v to, co má vykonat, nemůže být motivován. A „chatrná víra“ znamená jen chatrnou motivaci. Součástí tvůrčího procesu je neustálá predikce budoucnosti. Motivační síla v zásadě odpovídá očekávání, že cíl je přitažlivý, atraktivní; je ho možné dosáhnout a jedinec očekává, že cíle dosáhne; cesta k cíli je optimální i etická, a cíle je daný člověk hoden (Nakonečný, 1998, s. 459).

Člověk do práce investuje svůj čas, sílu, invenci, spolehlivost a loajalitu, často obětuje i zdraví. Podle Adamsovy teorie rovnováhy má tendenci sledovat, zda tyto vstupy adekvátně odpovídají výstupům, jako je finanční odměna, zaměstnanecký benefit, uznání, možnost růstu, pocit odpovědnosti apod. Druhá rovina této teorie porovnává, zda odměna je přiměřená vůči ostatním kolegům. Zvýšená odměna představuje motivační satisfakci, v opačném případě je pracovník demotivován. **Adams** odhalil, že výkon a odměny se sčítají, a tudíž méně dostatečná oblast může být kompenzována navýšením druhé.

Perspektivou uplatnění v činnosti duchovních obecně jsme nahlédli na vybrané motivační teorie. V přímé návaznosti na ideály jako jeden z pramenů motivace se nyní zaměříme na biblické zakotvení charitativní práce.

4 KŘESŤANSKÁ POMOC POTŘEBNÝM

Postavení duchovního se v průběhu věků mění. Ještě v osvícenství se od faráře očekává, že o své farníky bude pečovat nejen v rovině duchovní, nýbrž celospolečenské, což vedle funkce státní administrativy představuje i problematiku sociální, zdravotní, hospodářskou i kulturní.

Přibližně od poloviny 19. století nastává v postavení duchovního změna. S vývojem společnosti, která přestává být automaticky křesťanská, se některé funkce postupně dostávají do kompetence státu. Farář však nadále plní úkoly, které bychom dnes zařadili do segmentu sociální práce, jako je péče o chudé, sirotky, opuštěné a vězněné (Filipi, 2012, s. 124).

Na uvedené změny přirozeně reaguje i teologie. Situací jedince ve světě se zabývá tzv. praktická teologie. Všimá si člověka v nejrůznějších životních situacích, aby mu po důkladné reflexi nabídla vhodnou pomoc. Vnímá ho jako Bohem stvořeného a Bohem oslovovaného, který darovanou svobodu umí využít i zneužít.

Bibli nemůžeme považovat za učební text sociální práce. Ovšem přistupujeme-li k ní jako k pramenu inspirace pro „věci vezdejší“, načerpáme překvapivě mnoho užitečných podnětů.

4.1 Chudý v pohledu Starého zákona

Pojmem „chudý“ v širším pojetí označují starozákonní spisy všechny lidi, kteří v tehdejší společnosti strádali sociálními problémy. Nouzí trpí nejen zadlužený drobný rolník, nádeník, kterého nikdo nezaměstnal, hladový žebrák, jenž nemá co na sebe, ale i nemocný, utlačovaný, ponižovaný, starý a ten, kdo nepožívá právní způsobilosti (vdovy, sirotci a cizinci).

Ve starověkém Izraeli je za péči o chudé zodpovědný král i spoluobčané, kteří jsou finančně dobře zajištěni. Na nespravedlivé sociální poměry často ostře upozorňují proroci, kteří vidí jasnou spojitost mezi pokřiveným vztahem k lidem a k Hospodinu.

Významným pozitivním krokem je legislativní úprava zaznamenaná v Druhé knize Mojžíšově (Bible, Ex 20,22 – 23,33), která rituální předpisy i starost o chudé dává na stejnou významovou úroveň. Vedle příkázání ochrany sociálně slabých a prokazování

lásky k bližním (i k cizincům) nalezneme ve Starém zákoně i první sociální daň (předpisy o desátcích v Deuteronomiu 14,22-29) a dlužní amnestii (Bible, Dt 15,1-18).

Sociální étos Starého zákona je pevně zasazen do klíčové události Izraelského národa, kterým je vysvobození z egyptského otroctví: „*Neboť jste byli cizinci v egyptské zemi*“ (Bible, Dt 10,19) Vlastní zkušenost strádání se stává zdrojem empatie; pro chudé se má dělat to, co Hospodin vykonal pro nás.

Učení Ježíše Nazaretského na judaismus navazuje, ale v praxi se od všech tehdejších náboženských představitelů zřetelně liší. Vykladači Hospodinova zákona a farizeové se hádají o slovíčka, zatímco on svým posluchačům odhaluje skutečné jádro Zákona, lásku k Bohu a bližnímu. V této lásce se sklání ke všem ztrápeným, uzdravuje nemocné a ujímá se zavržených. Ježíš svým životním příběhem dokázal, že Bůh stojí i za člověkem úplně bezbranným (Pokorný, 2012, s. 117).

4.2 Sociální rozměr učení Ježíše Nazaretského

Nepřehlédnutelným znakem Ježíšova působení je aktivní zájem o lidi z okraje společnosti, tedy o nemocné, chudé, cizince, lidi z nejrůznějších důvodů opovrhované, vyloučené a odstrkované, kam tehdejší společnost řadila i ženy a děti.

Člověk je v biblické perspektivě Božím partnerem, jehož cílem je dobrý, harmonický a plnohodnotný život. „*Mistře, kdo se prohřešil, že se ten člověk narodil slepý? On sám, nebo jeho rodiče?*“; ptají se Ježíšovi učedníci. (Bible, J 9,2) V tehdejší době byla slepota pokládána za nejhorší handicap. Nevidomý člověk byl vyvržen ze společnosti, nemohl žít v centru města a jako kulticky nečistý se nesměl účastnit ani chrámové bohoslužby. Ovšem pro Ježíše není nemoc trestem od Hospodina ani nezměnitelným osudem. Proto je nutné nemoci vzdorovat. Ježíšovo uzdravování v lidech posiluje vnitřní odvahu k překonávání nemoci. V tomto smyslu poznamenalo křesťanství celé pojetí moderní medicíny.

V antice ještě nebylo zcela běžné, že nemoci je třeba se vzepřít. Lékaři byli především chirurgy, kteří léčili zraněné vojáky. V bohaté řecké mytologii nacházíme příznačný příběh řeckého léčitele Asklépia, který je považován za boha lékařství. Dovedl vyléčit všechny nemoci i křísit mrtvé. Asklépios byl tak zdárným léčitelem, že nikdo neumíral. Za to jej Zeus usmrtil bleskem, protože v důsledku jeho medicínských úspěchů chyběli v podsvětí mrtví, čímž neplnili osudem stanovený plán (Neškudla, 2003). Smíme tedy tvrdit, že léčení

nemocných a ožívování umírajících, jak mu rozumíme dnes, výrazně ovlivnil křesťanský pohled na člověka. Například v hinduistickém přístupu k životu nemá místo dodnes (Pokorný, 2012, s. 28).

V některých případech má Kristovo uzdravení podobu až demonstrativního překročení předpisů a tradic. Ježíš chce především lidem pomáhat, každým dalším uzdravením povolna mění přístup společnosti k nemocnému. Najednou se objevuje někdo, kdo se neštítí dotknout se člověka opovrhovaného i kulticky nečistého. Ježíš člověka zavrženého dostává do středu pozornosti. Dovede se vcítit do lidí, kteří se ocitli v sociální nouzi, aniž by rozdmýčával třídní antagonismus. Těžištěm biblických příběhů je člověk se svými každodenními, často hluboce existenciálními potřebami.

Ve starověké společnosti byl velký rozdíl mezi bohatými a chudými a stát se jako garant záchranné sociální sítě příliš netvářil. Ježíšovská tradice v sobě zahrnuje nejen naději pro lidi, kteří touží po spravedlnosti (*Blaze těm, kdo hladovějí a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni*. Bible, Mt 5,6), ale i analýzu situace světa. Ježíš si zřetelně uvědomuje, že právě sociální rozpory jsou nejhlubším zdrojem odcizení a zvrácenosti lidských vztahů. Sociální záměr bible je třeba brát vážně i dnes (Pokorný, 2012, s. 92).

Ježíš si nelibuje v prázdném mudrování, teoretickém filozofování. Na otázku „*Kdo je můj bližní?*“ odpovídá parabolou o milosrdném Samařanovi (Bible, Lk 10,25-37). Přepadeného ubožáka, okradeného, zbitého, ležícího na cestě, lhostejně minou dvě významné duchovní autority. Nakonec pomůže Samařan, příslušník národa s nejhorší pověstí, „*milosrdenstvím hnut jsa*“.

V eschatologické řeči o posledních věcech člověka (Bible, Mt 25,31-46) staví Ježíš do protikladu bezvýhradného dodržování Zákona a milost. Podstatné je, kde v životě stojím; na straně ubohých, hladových, vězněných, nebo na straně mocných, bohatých, úspěšných? Byl jsem tam, kde mě bylo potřeba, připraven pomoci, nebo jsem potřebné obloukem obcházel? „*Cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili*“. Jeho slova vzbuzují překvapení. Vždyť jsem to byl já, tvrdí Kristus, koho jste měli nasytit, napojit, obléknout, navštívit. V těch outsidersch jste měli spatřit Božího syna.

Novozákonní svědkové Ježíšova života na mnoha místech popisují svého Mistra jako toho, kdo vyučování a kázání spojuje s uzdravováním a dalšími mocnými činy. Bible, Mt 9,35: *Ježíš obcházel všechna města i vesnice, učil v jejich synagógách, kázal evangelium království a uzdravoval každou nemoc a každou chorobu*. Ježíš sám tyto své obtížně

vysvětlitelné zásahy nepokládá za něco, co by mělo legitimovat jeho autoritu. Dokonce své učedníky nabádá, aby o mocných činech pomlčeli: *Ježíš jim nařídil, aby to nikomu neříkali* (Bible, Mk 7,36). Jeho motivací byla lítost. *Když viděl zástupy, bylo mu jich líto* (Bible, Mt 9,36). Použité řecké slovo zde skutečně znamená vnitřní pohnutí. V této lítosti se odráží vztah Boha k člověku, který reprezentuje Ježíš a který později nalézáme i u jeho následovníků.

4.3 Duchovní v penitenciárním prostředí

Člověk v nouzi, sevření, nedostatku či jakékoliv tísní má velmi blízko k tomu cítit se opuštěný, zničený, zavržený lidmi i Bohem. Pro jedince v penitenciárním prostředí to platí dvojnásob. Zde se nabízí prostor pro působení duchovního. Nepřichází jako majitel pravdy s prefabrikovanou spásou, kterou vyklopí na hříšníka. Nemusí už ani, jak tomu bývalo v minulosti, suplovat povinnosti vězeňských odborníků, ale naopak práci psychologů, psychiatrů, pedagogů a vychovatelů vhodně doplňuje a umocňuje. Otevřenost pro spolupráci se zaměstnanci věznice i otevřenost ekumenická je nepostradatelná.

Duchovní musí být dobře obeznámen s prostředím, ve kterém hodlá působit. Zapsaný spolek Vězeňská duchovenská péče dbá, aby uchazeč o duchovní práci ve věznici absolvoval tzv. nástupnický kurz, kde se probírá struktura, fungování a specifika vězeňského systému (Mitáš, 2007, s. 23). VDP dále pro své členy každoročně pořádá odborně vzdělávací semináře zaměřené na prohlubování vědomostí v oblasti penitenciární problematiky.

Křesťanský duchovní vstupuje do věznice jako následovník Ježíše Nazaretského, jehož dílo poznamenalo celé moderní dějiny. Postupná likvidace otroctví, zrovnoprávnění žen, odstranění rasových bariér, vlastně celé hnutí za lidská práva jsou součástí Ježíšova dědictví. Ovlivnil nejen životy mnoha milionů lidí, ale zároveň se nesmazatelně zapsal do dějin lidství (Pokorný, 2012, s. 98). V perspektivě Ježíšova odkazu je proto přístup duchovního k odsouzenému laděn pozitivně a optimisticky, byť jeho činy v ostatních vzbuzují hluboký skepticismus (Mitáš, 2007, s. 76).

Zásadním osobnostním předpokladem pro práci duchovního je empatie. Je dobře, má-li duchovní znalosti z mnoha společenských věd; očekává se, že se orientuje v teologii a nechybí mu povědomí o morálních zásadách; ovšem teprve důsledným a spravedlivým

jednáním, vnímavostí a citem pro adekvátní aplikaci etických norem si získá respekt u odsouzených i pracovníků Vězeňské služby. Duchovní, stabilně zakotvený v Písmu, může vězněnému jedinci pomáhat hledat pozitivní dobro a upevňovat řád jeho často neuspořádaného života, aby tím sehrál důležitou roli v reedukaci a resocializaci uvězněného jedince; vždyť křesťanská víra osvědčila svou moc v mezním a všelijak bezvýhodném příběhu nejednoho člověka (Jůzl, 2011, s. 18).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

5.1 Vymezení výzkumného problému

V předcházející části jsme se seznámili s vývojem vězeňského systému; reformy měly za cíl vylepšit podmínky vězňů, humanizovat trestání a především zefektivnit způsob zacházení tak, aby docházelo ke skutečné nápravě odsouzených a minimalizovala se recidiva. Ukázali jsme na pozitivní vliv křesťanských duchovních v penitenciární praxi.

V teoretické části jsme si nastínili několik dílčích otázek, které tvoří výzkumný problém:

- Příkladá duchovní ve své práci důležitost i volnočasovým aktivitám?
- Setkává se duchovní s žádostmi o poskytnutí nelegálních služeb?
- Příkladá duchovní ve své práci důležitost i odborným aktivitám?
- Jaká je korelace mezi způsobem práce duchovního a jeho církevní příslušností?
- Jaký je vztah mezi podporou duchovního a možným pocitem marnosti ve službě vězňům?

Praktická část je postavena na snaze odpovědět na následující výzkumný problém: „Existuje souvislost mezi délkou přímé práce s odsouzenými a církevní příslušností duchovního na straně jedné a používanými způsoby práce a ochotou spolupracovat s odbornými zaměstnanci VS ČR na straně druhé?“

5.2 Formulace hypotéz

Pro účely výzkumného šetření jsme zformulovali následující hypotézy:

H1: Čím více hodin stráví duchovní přímou prací s odsouzenými, tím větší příkladá důležitost volnočasovým aktivitám.

H2: Duchovní, kteří pravidelně spolupracují s odbornými zaměstnanci, příkladají větší důležitost jiným odborným aktivitám než duchovní, kteří pravidelně s odbornými zaměstnanci nespupracují.

H3: Duchovní, hlásící se ke katolickému vyznání, jsou odsouzenými častěji žádáni o vysluhování svátostí než duchovní hlásící se k jiným vyznáním.

H4: Čím více hodin stráví duchovní přímou prací s odsouzenými, tím častěji se setkává se žádostmi o poskytnutí nelegálních služeb.

H5: Duchovní, kteří vnímají podporu své farnosti (sboru) při službě vězňům, zažívají méně často pocit marnosti v této službě než duchovní, kteří tuto podporu nevnímají.

5.3 Zvolené metody výzkumu

Ve výzkumném šetření jsme se rozhodli pro kvantitativní postup, tedy statistickou procedurou odhalit postoje vybraného souboru respondentů. K výzkumu jsme použili techniku pro kvantitativní výzkum typickou, konkrétně dotazníkové šetření. Zvolená výzkumná metoda se s úspěchem používá v průzkumech veřejného mínění a rovněž v psychologických, pedagogických a sociologických výzkumech.

Postoje duchovních jsme zjišťovali pomocí vlastního nestandardizovaného dotazníku, jenž měl následující podobu:

Dotazník určený pro výzkumné šetření

- 1) Pohlaví
- 2) Věk
- 3) Církevní příslušnost (katolík, protestant, pravoslaví)
- 4) Jak dlouho působíte jako vězeňský duchovní?
- 5) Zajímají se členové Vašeho sboru o Vaši práci ve věznici?
- 6) Kolik hodin měsíčně strávíte prací s odsouzenými?
- 7) Označte, které způsoby práce nejčastěji využíváte. Ohodnoťte, jak vnímáte jejich důležitost od 1 do 3 (1 = min; 3 = max):
 - Vedení bohoslužeb
 - Vysluhování svátostí
 - Biblická výuka
 - Pastorační rozhovor
 - Volnočasové aktivity
 - Jiné odborné aktivity
- 8) Oč Vás odsouzení nejčastěji žádají? (1 = min; 3 = max):

- Vedení bohoslužeb
- Vysluhování svátostí
- Biblická výuka
- Pastorační rozhovor
- Volnočasové aktivity
- Jiné odborné aktivity

9) Spolupracujete pravidelně s odbornými zaměstnanci VS ČR?

10) Setkal(a) jste se někdy s žádostí vězně o poskytnutí nějaké nelegální služby?

11) Míváte ve své praxi pocit, že Vaše práce je marná?

5.4 Průběh a výsledky šetření

Před samotným dotazníkovým průzkumem jsme si formou rozhovoru provedli předvýzkum, abychom si na skupině deseti náhodně oslovených vězeňských duchovních ověřili srozumitelnost připraveného dotazníku. Bylo nám potvrzeno, že dotazník je možné bezproblémově použít.

Účast respondentů na výzkumu byla založená na dobrovolnosti a ochotě spolupracovat. Sběr dat byl realizován v rozmezí patnácti dnů. Pro snazší zpracování jsme získané údaje přenesli do elektronické podoby. Vzniklý uzavřený soubor dat jsme roztřídili podle jistých kritérií do vzájemně se vylučujících kategorií a poté jsme je statistickými metodami zpracovávali.

Charakteristika a popis vybraného vzorku

Křesťanští duchovní i laici, kteří mají od vedení svých církví pověření vykonávat duchovenskou službu ve věznicích a vazebních věznicích Vězeňské služby České republiky, jsou dobrovolně členy zapsaného spolku Vězeňská duchovenská péče. Tato organizace vznikla v roce 1994 a navázala na křesťanskou práci vykonávanou ve věznicích po roce 1989. K 1. lednu 2014 sdružuje 173 členů z deseti církví.

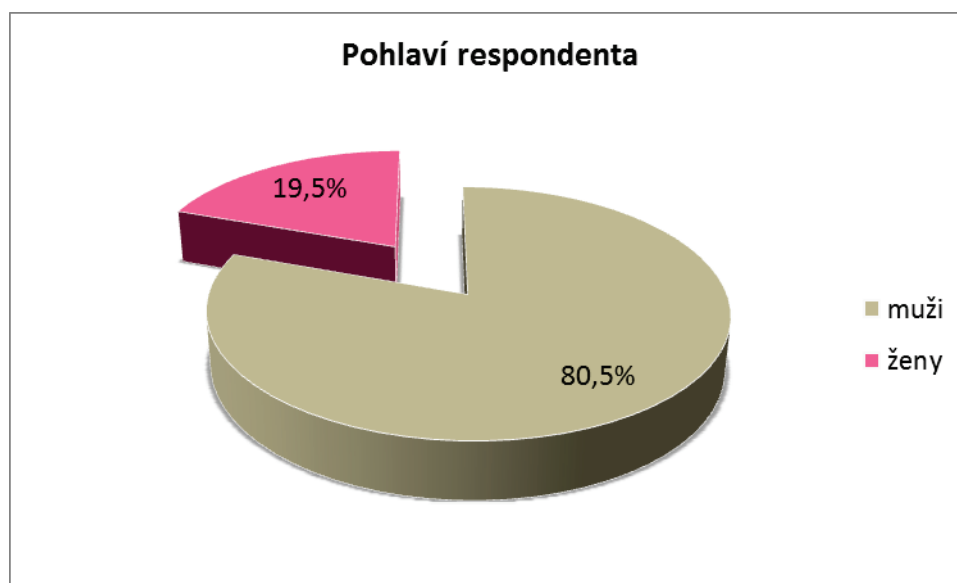
Pro výzkumné šetření jsme oslovili všechny duchovní i laiky sdružené v z. s. Věžeňská duchovenská péče. Oslovený vzorek je tedy vyčerpávající. Vzhledem k dobrovolné účasti respondentů jsme však neočekávali 100 % návratnost dotazníků.

Skutečný počet respondentů, kteří se výzkumného šetření zúčastnili, nás poměrně příjemně překvapil. Od 173 členů z. s. Věžeňská duchovenská péče se nám vrátilo 72 vyplněných dotazníků, což představuje 41,6%. Výzkumný soubor je proto možné považovat za reprezentativní pro zobecnění výsledků.

Analýza a interpretace získaných dat

Složení respondentů z hlediska pohlaví

Graf č. 1: Přehled respondentů podle pohlaví

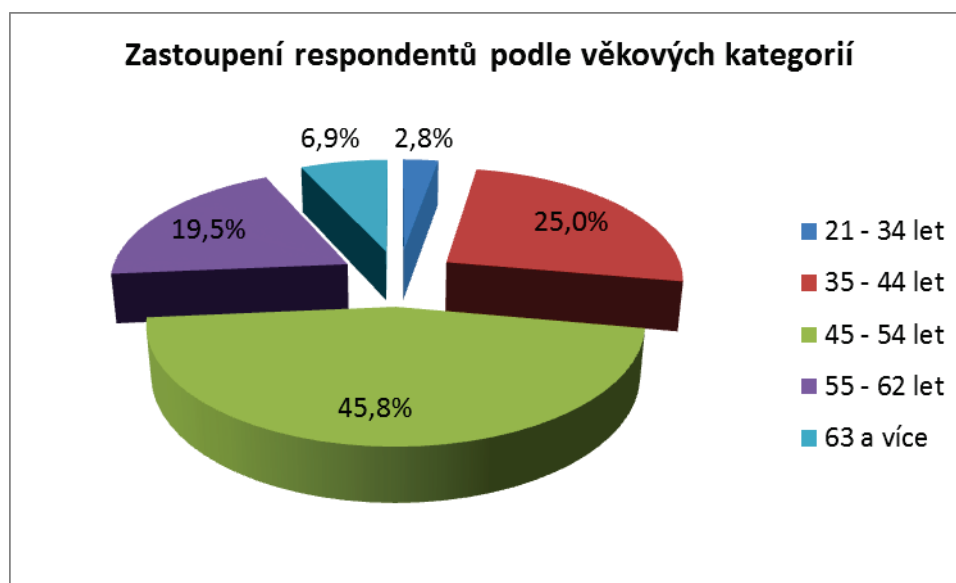

Výzkumného šetření se zúčastnilo 14 žen (tj. 19,5 %) a 58 mužů (tj. 80,5 %). Z grafu je patrný vyšší podíl mužů, což souvisí i s celkovým nadprůměrným zastoupením mužské části populace ve věznicích obecně.

Složení respondentů podle věkové kategorie

Věková struktura respondentů relativně odpovídá věkovému rozložení duchovních sdružených v zapsaném spolku Věžeňská duchovenská péče.

Graf č. 2: Zastoupení respondentů podle věkových kategorií (v %)

V oslovené skupině respondentů převažovali duchovní ve věku od 45 do 54 let (45,8%, tj. 33 duchovní). Nejméně byla zastoupena věková kategorie od 21 do 34 let (2,8%, tj. 2 duchovní). Věková kategorie od 35 do 44 let byla početně druhou nejsilnější (25%, tj. 18 duchovních), věkovou kategorií od 55 do 62 let tvořilo 14 respondentů (19,5%), a věková kategorie 63 a více let byla zastoupena 5 respondenty (6,9%).

Složení respondentů podle církevní příslušnosti

Ve stanovách zapsaného spolku Věžeňská duchovenská péče je zakotvena spolupráce a vzájemná tolerance církví a náboženských společností v ekumenickém duchu. (Stanovy VDP, část B/III., odst. 1 a 2). Členskou základu tvoří duchovní i laici následujících církví: Apoštolská církev, Církev adventistů sedmého dne, Církev bratrská, Církev československá husitská, Českobratrská církev evangelická, Evangelická církev metodistická, Pravoslavná církev v českých zemích, Římskokatolická církev, Slezská církev evangelická augsburského vyznání a Starokatolická církev.

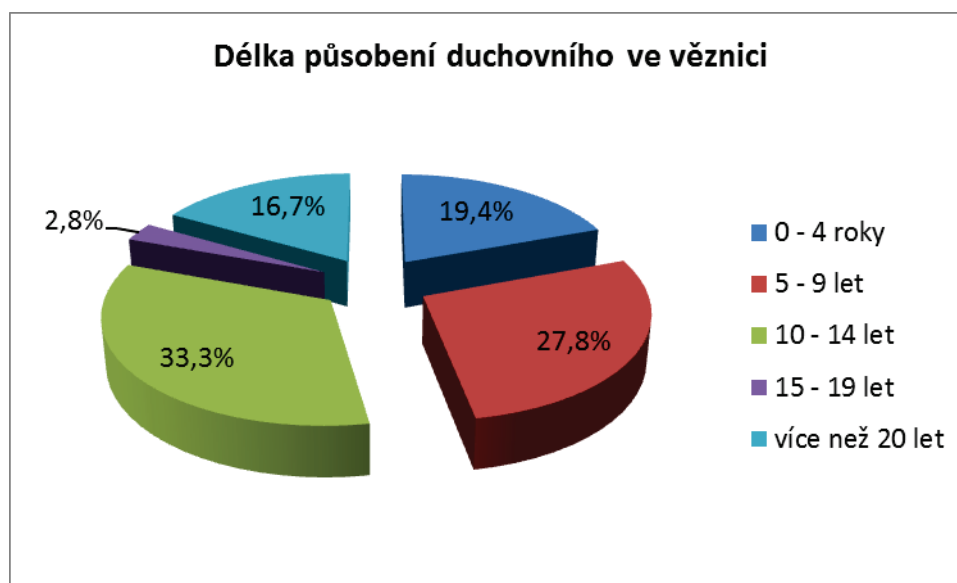
Graf č. 3: Přehled respondentů podle církevní příslušnosti

Výzkumného šetření se zúčastnil 1 duchovní vyznávající pravoslaví (tj. 1,4%) a 28 katolíků (dohromady Římskokatolická i Starokatolická církev, tj. 38,9%). Duchovní, kteří se hlásí k nekatolickým církvím (viz výše uvedený výčet), jsou uvedeny v kategorii protestant (43 duchovních, tj. 59,7%).

Přehled respondentů podle délky působení ve věznici

Graf č. 4: Přehled respondentů podle délky působení ve věznici

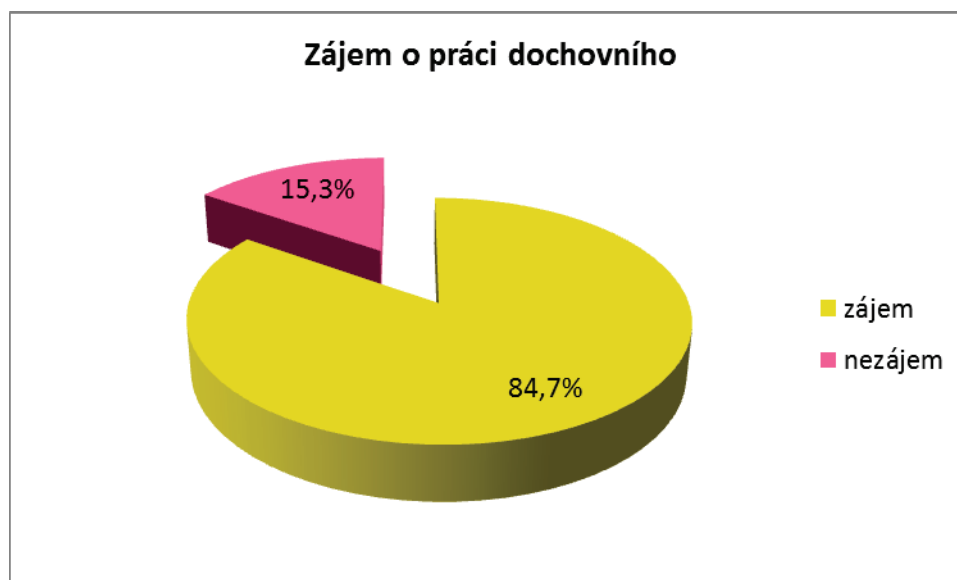
Oslovení respondenti byli pro potřeby vyhodnocování dotazníků rozděleni do pěti kategorií podle délky jejich aktivního působení ve věznici. První kategorii (do 4 let působnosti)

tvořilo 14 duchovních (tj. 19,4%), druhou kategorií (od 5 do 9 let působnosti) tvořilo 20 duchovních (tj. 27,8%), třetí kategorií (od 10 do 14 let působnosti) tvořilo 24 duchovních (tj. 33,3%), čtvrtou kategorií (od 15 do 19 let působnosti) tvořili 2 duchovní (tj. 2,8%) a poslední pátou kategorií (20 let působnosti a více) tvořilo 12 duchovních (tj. 16,7%).

Přehled respondentů podle zájmu členů sboru o činnost duchovního

Respondentům byla v dotazníku položena otázka ohledně jejich subjektivního vyjádření míry zájmu členů jejich mateřského sboru o práci duchovního ve věznici.

Graf č. 5: Přehled respondentů podle zájmu sboru o činnost duchovního

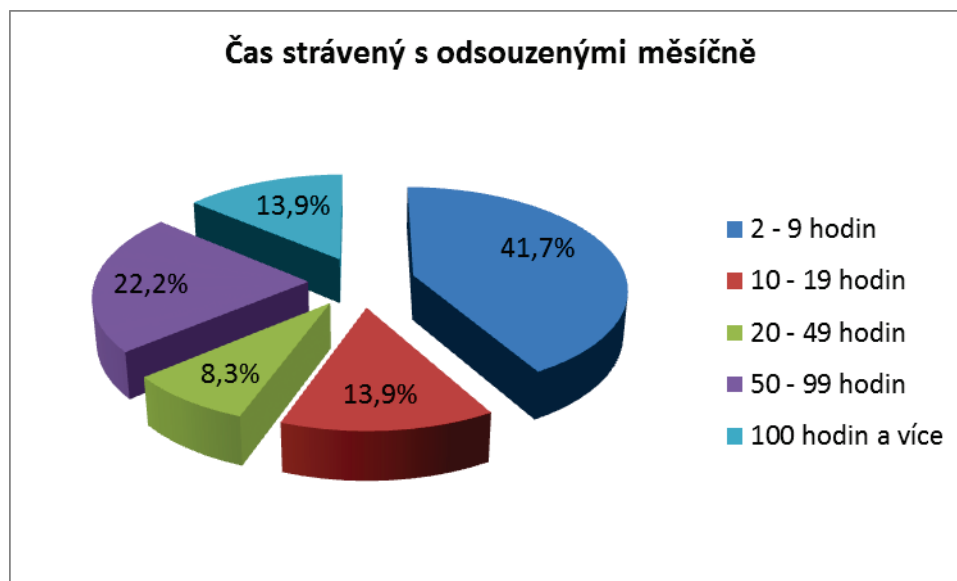

Výrazná převaha duchovních, kteří zájem ze strany mateřského sboru o svou práci ve věznici pocítují, je zřejmá (61 duchovních, tj. 84,7%). Jen 11 duchovních (tj. 15,3%), kteří se našeho výzkumného šetření zúčastnili, zájem od členů svého mateřského sboru o svou práci s odsouzenými nepocítují.

Přehled respondentů podle času stráveného měsíčně s odsouzenými

V této otázce jsme u duchovních zjišťovali, kolik hodin měsíčně stráví s odsouzenými při nějaké aktivitě. Nerozlišovali jsme, zda se jedná o rozhovor s jedním odsouzeným či o vedení bohoslužeb pro skupinu vězňů.

Graf č. 6: Přehled respondentů podle času stráveného s odsouzenými

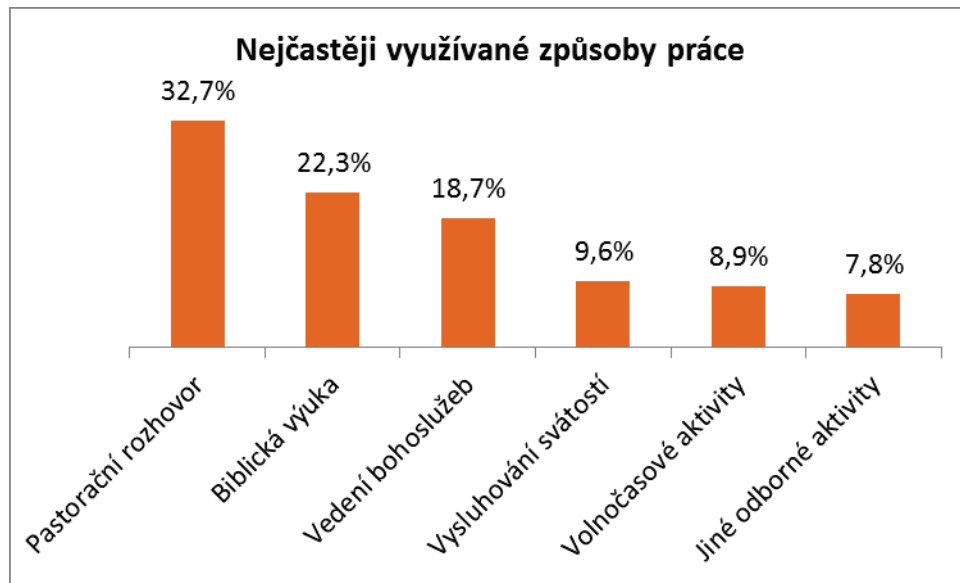
Oslovení respondenti byli pro potřeby vyhodnocování dotazníků rozděleni do pěti kategorií podle toho, kolik hodin měsíčně stráví nějakou činností s odsouzenými. První kategorii (od 2 do 9 hodin) tvořilo 30 duchovních (tj. 41,7%), druhou kategorii (od 10 do 19 hodin) tvořilo 10 duchovních (tj. 13,9%), třetí kategorii (od 20 do 49 hodin) tvořilo 6 duchovních (tj. 8,3%), čtvrtou kategorii (od 50 do 99 hodin) tvořilo 16 duchovních (tj. 22,2%) a pátou kategorií (100 a více hodin měsíčně) tvořilo 10 duchovních (tj. 13,9%). Z grafu je zřejmé, že nejvíce duchovních stráví s odsouzenými maximálně 9 hodin měsíčně.

Přehled respondentů podle nejčastěji využívaných způsobů práce

Jednou ze zásadních položek našeho výzkumného šetření byla otázka, jaký způsob práce duchovní s odsouzenými nejčastěji využívají. Respondenti si vybírali z následujícího seznamu aktivit: vedení bohoslužeb, vysluhování svátostí, biblická výuka, pastorační rozhovor, volnočasové aktivity nebo jiné odborné aktivity.

Ukázalo se, že nejčastěji využívaným způsobem práce duchovního s odsouzenými je pastorační rozhovor (32,7%), následovaný biblickou výukou (22,3%) a vedením bohoslužeb (18,7%). Vysluhování svátostí (9,6%), volnočasové aktivity (8,9%) a jiné odborné aktivity (7,8%) patří mezi méně využívané způsoby práce.

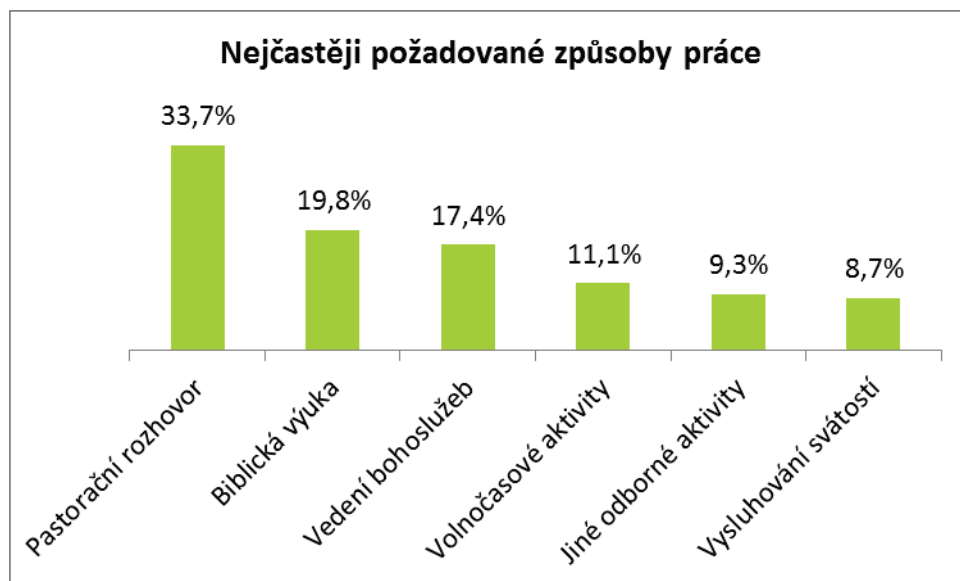
Graf č. 7: Přehled respondentů podle nejčastěji využívaných způsobů práce

Přehled respondentů podle nejčastěji požadovaných způsobů práce

V této otázce měli respondenti označit způsob práce, který po nich sami odsouzení nejčastěji požadují. Respondenti vybírali ze stejného seznamu aktivit jako v otázce předchozí: vedení bohoslužeb, vysluhování svátostí, biblická výuka, pastorační rozhovor, volnočasové aktivity nebo jiné odborné aktivity.

Graf č. 8: Přehled respondentů podle nejčastěji požadovaných způsobů práce

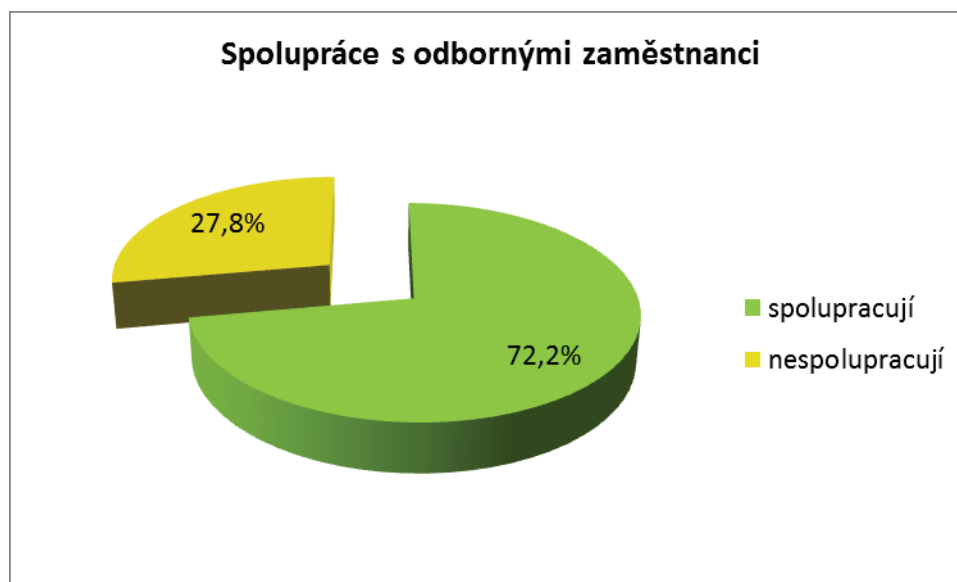
Z výsledku šetření vyplývá, že způsoby práce duchovních požadované od odsouzených se příliš neliší od způsobů práce, které jsou duchovními uplatňovány. Nejčastěji

požadovaným způsobem práce duchovního s odsouzenými je pastorační rozhovor (33,7%), následovaný biblickou výukou (19,8%) a vedením bohoslužeb (17,4%). Volnočasové aktivity (11,1%), jiné odborné aktivity (9,3%) a vysluhování svátostí (8,7%) patří mezi méně požadované způsoby práce. Duchovní v tomto směru vnímavě reagují na požadavky odsouzených.

Přehled respondentů podle míry spolupráce s odbornými zaměstnanci VS ČR

Jedním z předpokladů účinné duchovenské služby je pravidelná spolupráce duchovních s odbornými zaměstnanci vězeňské služby. (Mitáš, 2007).

Graf č. 9: Přehled respondentů podle míry spolupráce s odbornými zaměstnanci

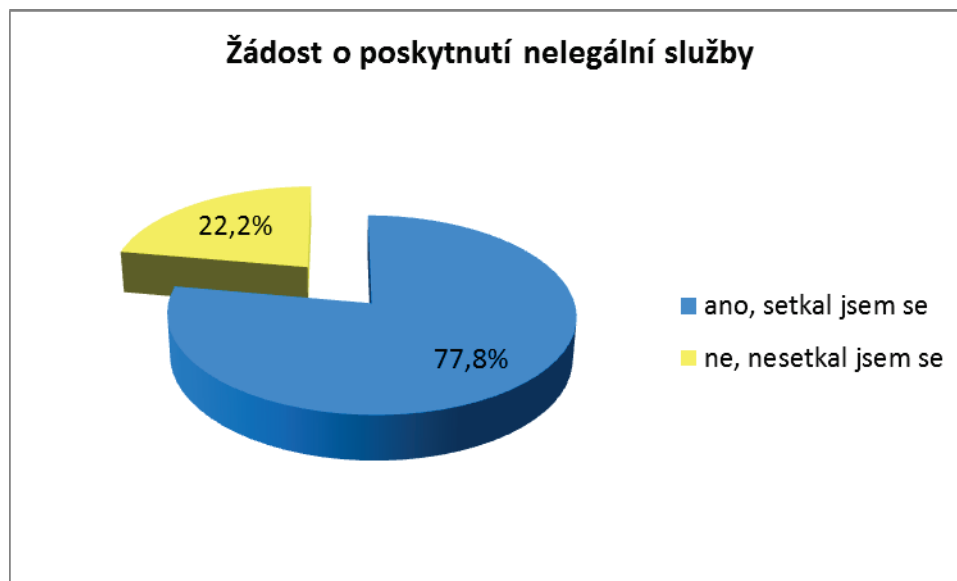

Z grafu je patrné, že téměř tři čtvrtiny oslovených respondentů (52 duchovních, tj 72,2%) s odbornými zaměstnanci vězeňské služby pravidelně spolupracují a jen 20 duchovních (tj. 27,8%) pravidelně nespolupracují.

Přehled respondentů podle toho, zda se setkali se žádostí o nelegální službu

V odborné literatuře zabývající se vězeňskou praxí je popsáno (např. Mitáš, 2007), že někteří odsouzení žádají vězeňské pracovníky, aby jim poskytli rozmanité nelegální služby. Pod nejrůznějšími záminkami se snaží získat vše nedostupné, jako jsou peníze, káva, cigarety, alkohol, drogy, mobilní telefony apod.

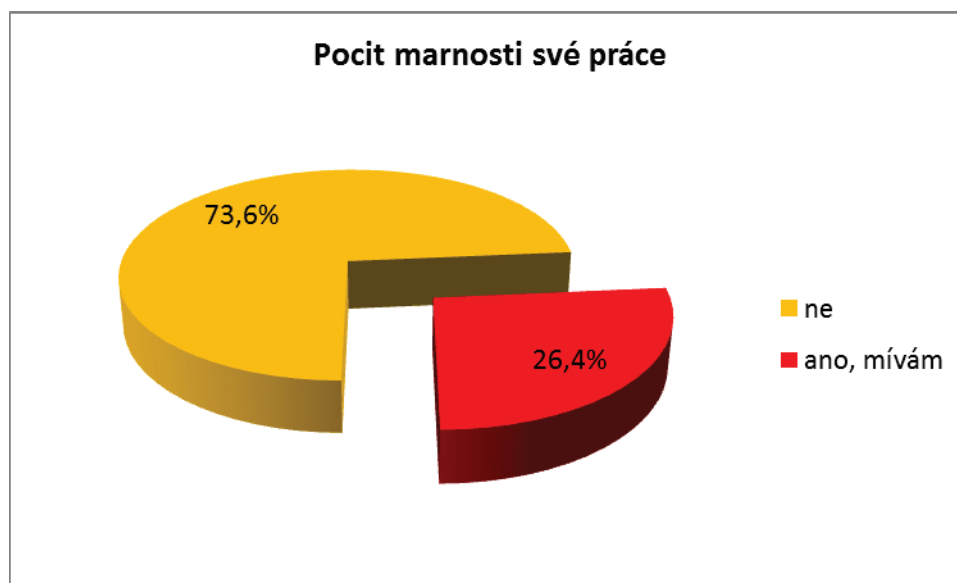
Graf č. 10: Přehled respondentů podle toho, zda se setkali se žádostí o poskytnutí nelegální služby

Výsledky znázorněné v grafu úvodní slova o snahách odsouzených získat nějaké nelegální služby potvrzují. Více než tři čtvrtiny dotázaných respondentů (56 duchovních, tj. 77,8%) se s žádostí o poskytnutí nelegální služby v prostorách věznice setkalo a jen 16 duchovních (tj. 22,2%) uvádí, že se s žádostí o poskytnutí nelegální služby nesetkalo.

Přehled respondentů podle pocitu smysluplnosti své práce ve věznici

Graf č. 11: Přehled respondentů podle pocitu marnosti ve své praxi

V teoretické části této práce jsme si v souvislosti s využitím motivačních teorií připomněli, že pro dobrý pracovní výkon je důležité přesvědčení pracovníka o smysluplnosti vytyčeného úkolu. V rámci tohoto výzkumného šetření jsme proto duchovním položili otázku, zda mívají ve své praxi pocit marnosti.

Na tuto otázku 53 respondenti (tj. 73,6%) odpovědělo, že ve své praxi nezažívá pocit marnosti. 19 respondentů (tj. 26,4%) uvádí, že ve své praxi pocit marnosti mívá.

5.5 Verifikace hypotéz

Ve výzkumném šetření jsme se zaměřovali na způsoby práce duchovních s odsouzenými. Zajímala nás mimo jiné spojitost mezi délkou vykonané práce s odsouzenými a tím, jakou důležitost připisují duchovní volnočasovým aktivitám.

Hypotéza č. 1

Čím více hodin stráví duchovní přímou prací s odsouzenými, tím větší přikládá důležitost volnočasovým aktivitám.

Nejčastěji využívaným způsobem práce duchovního s odsouzenými je pastorační rozhovor (32,7%); volnočasové aktivity (8,9%) patří mezi méně využívané způsoby práce.

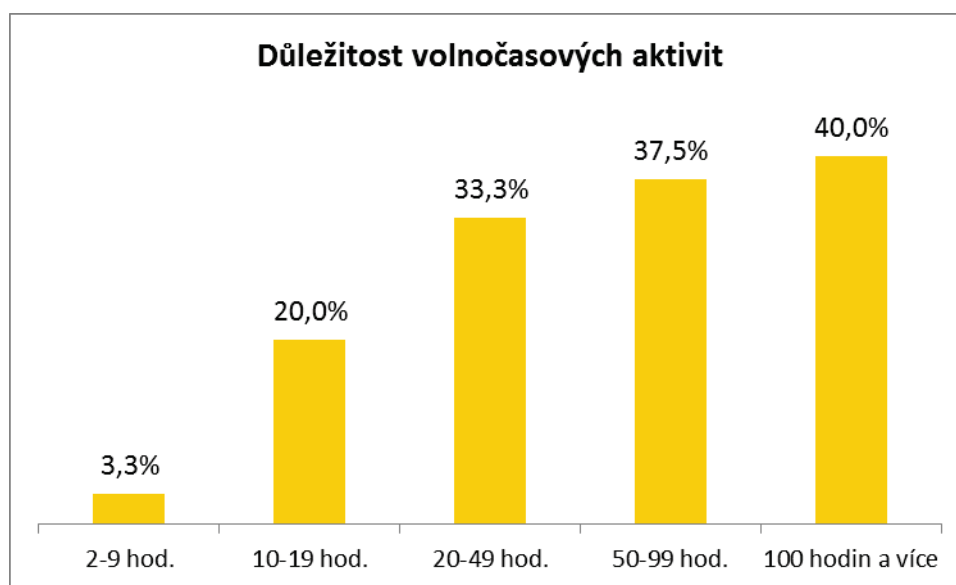
Tabulka č. 1:

Počet hodin	Počet duchovních	Volnočasové aktivity	Počet procent
2 – 9 hodin	30	1	3,3%
10 – 19 hodin	10	2	20%
20 – 49 hodin	6	2	33,3%
50 – 99 hodin	16	6	37,5%
100 – 160 hodin	10	4	40%
<i>celkem</i>	72	15	

Průzkumem jsme zjistili, že duchovní, kteří pracují s odsouzenými 2 – 9 hodin měsíčně, se volnočasovým aktivitám s odsouzenými věnují jen v 3,3%; duchovní, kteří pracují s odsouzenými 10 – 19 hodin měsíčně, se volnočasovým aktivitám s odsouzenými věnují ve 20,0%; duchovní, kteří pracují s odsouzenými 20 – 49 hodin měsíčně, se volnočasovým

aktivitám s odsouzenými věnují v 33,3%; duchovní, kteří pracují s odsouzenými 50 – 99 hodin měsíčně, se volnočasovým aktivitám s odsouzenými věnují v 37,5% a duchovní, kteří pracují s odsouzenými 100 hodin měsíčně a více, se volnočasovým aktivitám s odsouzenými věnují ve 40,0%.

Pro názornost jsme výsledky šetření zpracovali do sloupcového grafu:

Verifikováno, hypotéza byla potvrzena.

Dále jsme zkoumali, zda a jakým způsobem ovlivňuje činnost duchovních jejich pravidelná spolupráce s odbornými zaměstnanci vězeňské duchovenské služby.

Hypotéza č. 2

Duchovní, kteří pravidelně spolupracují s odbornými zaměstnanci, přikládají větší důležitost jiným odborným aktivitám než duchovní, kteří pravidelně s odbornými zaměstnanci nespupracují.

Tabulka č. 2:

Pravidelná spolupráce duchovních s odbornými zaměstnanci VS ČR			
Duchovní spolupracující:	50	Duchovní nespupracující:	22
Odborné aktivity:	23	Odborné aktivity:	4
	46,0%		18,2%

Z výsledků šetření vyplynulo, že 46,0% duchovních, kteří pravidelně spolupracují s odbornými zaměstnanci, kladou důraz na odborné aktivity. 18,2% duchovních, kteří s odbornými zaměstnanci pravidelně nespolečně pracují, nepřikládá větší důležitost jiným odborným aktivitám.

Verifikováno, hypotéza byla potvrzena.

Činnost duchovních v penitenciárním prostředí může být ovlivněna i tím, o jakou formu práce jsou duchovní žádáni ze strany odsouzených. Zjišťovali jsme vztah mezi požadavkem na vysluhování svátostí a církevní příslušností duchovního.

Hypotéza č. 3

Duchovní, hlásící se ke katolickému vyznání, jsou odsouzenými častěji žádáni o vysluhování svátostí než duchovní hlásící se k jiným vyznáním.

Tabulka č. 3:

Duchovní katolík	Vysluhování svátostí	Duchovní nekatolík	Vysluhování svátostí
28	25	44	9
	89,3%		20,5%

Průzkumné šetření ukázalo, že výrazná převaha duchovních hlásících se ke katolickému vyznání (89,3%) je odsouzenými žádána o vysluhování svátostí a jen pětina respondentů (20,5%) hlásící se k jinému než katolickému vyznání je odsouzenými žádána o vysluhování svátostí.

Verifikováno, hypotéza byla potvrzena.

Dalším předmětem našeho zkoumání bylo hledání korelace mezi délkou vykonané práce s odsouzenými a počtem žádostí o poskytnutí nelegálních služeb.

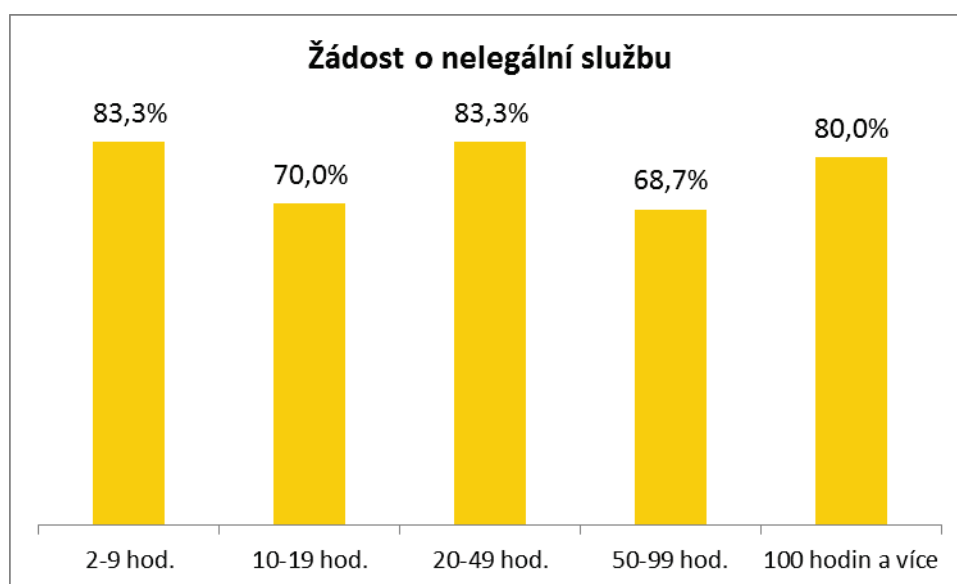
Hypotéza č. 4

Čím více hodin stráví duchovní přímou prací s odsouzenými, tím častěji se setkává se žádostmi o poskytnutí nelegálních služeb.

Tabulka č. 4

Počet hodin	Počet duchovních	Žádost o nelegální službu	Počet procent
2 – 9 hodin	30	25	83,3%
10 – 19 hodin	10	7	70%
20 – 49 hodin	6	5	83,3%
50 – 99 hodin	16	11	68,7%
100 – 160 hodin	10	8	80%
<i>celkem</i>	<i>72</i>	<i>56</i>	

Z odpovědí respondentů jsme zjistili, že duchovní, kteří pracují s odsouzenými 2 – 9 hodin měsíčně, se s žádostí o poskytnutí nelegální služby setkali v 83,3%; duchovní, kteří pracují s odsouzenými 10 – 19 hodin měsíčně, se s žádostí o poskytnutí nelegální služby setkali v 70,0%; duchovní, kteří pracují s odsouzenými 20 – 49 hodin měsíčně, se s žádostí o poskytnutí nelegální služby setkali v 83,3%; duchovní, kteří pracují s odsouzenými 50 – 99 hodin měsíčně, se s žádostí o poskytnutí nelegální služby setkali ve 68,7% a duchovní, kteří pracují s odsouzenými 100 hodin měsíčně a více, se s žádostí o poskytnutí nelegální služby setkali v 80,0%.

Falsifikováno, hypotéza nebyla potvrzena.

Důležitým činitelem pro dobrý pracovní výkon duchovního je podpora ze strany členů jeho mateřské farnosti (sboru).

Hypotéza č. 5

Duchovní, kteří vnímají podporu své farnosti (sboru) při službě vězňům, zažívají méně často pocit marnosti v této službě než duchovní, kteří tuto podporu nevnímají.

Tabulka č. 5:

Duchovní s podporou	Pocit marnosti	Duchovní bez podpory	Pocit marnosti
61	12	11	7
	19,7%		63,6%

Zjistili jsme, že duchovní, který vnímá podporu své farnosti (sboru) při službě vězňům, zažívá v této službě pocit marnosti jen v 19,7%; naproti tomu duchovní, který podporu své farnosti (sboru) při službě vězňům nevnímá, zažívá v této službě pocit marnosti v 63,6%.

Verifikováno, hypotéza byla potvrzena.

5.6 Závěry šetření

Prováděné výzkumné šetření si kladlo za cíl ověřit platnost stanovených hypotéz. Z pěti hypotéz byly čtyři verifikovány, jen jedna hypotéza byla vyvrácena.

1. Čím více hodin stráví duchovní přímou prací s odsouzenými, tím větší přikládá důležitost volnočasovým aktivitám. **Verifikována.**
2. Duchovní, kteří pravidelně spolupracují s odbornými zaměstnanci, přikládají větší důležitost jiným odborným aktivitám než duchovní, kteří pravidelně s odbornými zaměstnanci nespolečně pracují. **Verifikována.**
3. Duchovní, hlásící se ke katolickému vyznání, jsou odsouzenými častěji žádáni o vysluhování svátostí než duchovní hlásící se k jiným vyznáním. **Verifikována.**
4. Čím více hodin stráví duchovní přímou prací s odsouzenými, tím častěji se setkává se žádostmi o poskytnutí nelegálních služeb. **Falsifikována.**
5. Duchovní, kteří vnímají podporu své farnosti (sboru) při službě vězňům, zažívají méně často pocit marnosti v této službě než duchovní, kteří tuto podporu nevnímají. **Verifikována.**

5.7 Aplikace, doporučení

Nejprve se zaměříme na falsifikovanou hypotézu. Proti našemu očekávání se s žádostí o poskytnutí nelegálních služeb setkávají duchovní s mnohaletou praxí ve věznici zhruba ve stejné míře jako duchovní konající službu ve věznici teprve krátce. Lze tedy konstatovat, že délka praxe ve věznici není rozhodující pro to, zda se duchovní setká s žádostí o poskytnutí nelegálních služeb. Je nutné zdůrazňovat důležitost periodických školení duchovních v této oblasti a zevrubných kontrol při vstupu i při odchodu ze střeženého areálu věznice.

Verifikované hypotézy nás směřují k následujícím závěrům:

- Charakter práce duchovního v penitenciárním prostředí ovlivňuje počet hodin strávených ve věznici měsíčně. Duchovní, trávící více hodin přímou prací s odsouzenými ve věznici, přikládá větší důležitost volnočasovým aktivitám.
- Činnost duchovního ve věznici ovlivňuje také spolupráce s odbornými zaměstnanci. Duchovní pravidelně spolupracující s odbornými zaměstnanci přikládají větší důležitost jiným odborným aktivitám.
- Způsob práce duchovního s odsouzenými je determinován i tím, k jakému vyznání se duchovní hlásí. Toto tvrzení jsme si ověřili na příkladu, kdy duchovní, hlásící se ke katolickému vyznání, jsou odsouzenými častěji žádáni o vysluhování svátostí než duchovní hlásící se k jiným vyznáním.
- Ukázali jsme si, jak významným činitelem pro práci duchovního je podpora jeho služby ze strany mateřské farnosti (sboru). Duchovní, kteří vnímají podporu své farnosti (sboru) při službě vězňům, zažívají méně často pocit marnosti v této službě než duchovní, kteří tuto podporu nevnímají. Je nutné, aby tuto skutečnost zohlednili presbyteři sboru. Na poradách širšího vedení sboru je žádoucí, aby se věnovala přiměřená pozornost zázemí a potřebám duchovního.

Analogicky i ze strany vedení věznice je vhodné, aby byla podporována těsnější spolupráce mezi duchovním a odbornými zaměstnanci věznice. Otevřenost a spolupráce prolamuje hradby vzájemné nedůvěry, boří ploty nepochopení, mírní tenzi a v neposlední řadě přispívá k pozitivnímu působení na odsouzené.

Další pravidelné vzdělávání duchovních je významným preventivním faktorem proti vzniku vyhoření, upevňuje jeho postoj vůči nabídkám nelegálních služeb ze strany odsouzených a zkvalitňuje působení duchovního v oblasti reedukace a resocializace vězňů.

ZÁVĚR

Odnětí svobody bylo a zůstane zásadním a zpravidla otřesným milníkem v životě člověka. Na uvěznění smíme nahlížet jako na významnou životní křižovatku, na které odsouzený stojí a promýšlí svou minulost i budoucnost, zvažuje svůj hodnotový žebříček, sociální status, své schopnosti i možnosti (Mühlpachr, 2009, s. 132). K jeho rozhodnutí, zda pobyt ve vězení bude jen jednou epizodou v jeho další kriminální dráze, nebo zda se bude jednat o bod obratu směrem k narovnání jeho vlastní pokřivené minulosti a úsilí o začlenění mezi společensky užitečné občany, může významnou měrou přispět i duchovní. Duchovní nabízí pomoc odsouzenému v hledání řádu a dobra, což výrazně posiluje reedukaci a resocializaci člověka ve výkonu trestu odnětí svobody (Jůzl, 2011, s. 18).

Teoretickou část bakalářské práce jsme otevřeli problematikou reforem vězeňství. Nastínili jsme vývoj ve světě i v českých zemích od osvícenství až do současnosti. Samostatnou kapitolu jsme věnovali úloze křesťanské církve ve vězeňství, která se nám jeví namnoze pozitivní, neboť obzvláště v minulosti církev plnila nezastupitelnou úlohu šířitelky humanizačních prvků v penitenciárním prostředí.

Ve třetí kapitole jsme pátrali po zdroji motivace duchovních ke službě vězňům. Vymezili jsme si pojem „motivace“, osvětlili jsme si dimenze motivačního procesu i základní zdroje motivace. Přiblížili jsme si vybrané motivační teorie z hlediska využití v praxi vězeňského duchovního.

Na konci teoretické části jsme upozornili na biblické zdroje sociálního rozměru křesťanství. Zajímal nás pohled starozákonní, především zakotvení v legislativní úpravě starověkého Izraele, i novozákonní, zosobněný životem a učením Ježíše Nazaretského. Načrtli jsme si optimální osobnostní předpoklady vězeňského duchovního i jeho postavení v penitenciárním prostředí.

Na teoretickou část úzce navazuje i empirická část bakalářské práce. Pro její přípravu jsme spolu se zkušenostmi mých kolegů bohatě využili poznatky z praxe ve věznicích. Měli jsme velmi dobré výchozí podmínky pro shromažďování poznatků, což se pozitivně promítlo v průzkumném šetření.

Empirické šetření jsme realizovali s duchovními, kteří jsou sdruženi v zapsaném spolku Vězeňská duchovenská péče. Hledali jsme odpověď na následující výzkumný problém: „Existuje souvislost mezi délkou přímé práce s odsouzenými a církevní příslušností

duchovního na straně jedné a používanými způsoby práce a ochotou spolupracovat s odbornými zaměstnanci VS ČR na straně druhé?“ Jaká je korelace mezi motivací vězeňských duchovních a způsoby pastorační práce s odsouzenými?

Z charakteru práce vězeňského duchovního vysvítá, že hlavní záměr jeho působení není jen přísně náboženský. Patrná je snaha přeměnit a nově uspořádat hodnoty vězňů, kladně působit na jejich morálku. Usilují o změnu nežádoucích vzorců chování a vytvoření životních zásad, které se opírají o křesťanské principy. Vězeňští duchovní často postrádají zpětnou vazbu o výsledcích své práce, což může působit demotivačně. Naopak vnímá-li duchovní zájem ze strany členů mateřské farnosti i zájem odborných zaměstnanců Vězeňské služby České republiky, je jeho motivace k práci s odsouzenými významně posilována.

Proces transformace českého vězeňství po roce 1989 otevřel možnost působení duchovních v penitenciárním prostředí. Duchovní se v současné době už stali neodmyslitelnou součástí vězeňského systému. Výsledky jejich práce s odsouzenými potvrdili jejich nesporně pozitivní vliv na humanizaci přístupu k uvězněným i význam při reedukaci a resocializaci odsouzených.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- *Bible. Český ekumenický překlad a Bible kralická.* 1. vydání Praha: Česká biblická společnost, 2008, 2285 s. ISBN: 978-80-85810-86-8
- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244 s. ISBN: 978-80-7380-138-0
- FILIPI, Pavel. *Křesťanstvo.* 4. vydání Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012. 201s. ISBN: 978-80-7325-280-9
- FISCHER, Slavomil; ŠKODA, Jiří. *Speciální pedagogika.* 1. vydání Praha: Triton, 2008. 205 s. ISBN: 978-80-7387-014-0
- FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat.* 1. vydání Praha: Dauphin, 2000. 427 s. ISBN: 80-86019-96-9
- GRUBER, Jiří. *Evangelický katechismus.* 1. vydání Praha: Kalich, 2004. 138 s. ISBN: 80-7017-961-9
- HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník.* 1. vydání Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X
- JIRÁSEK, Alois. *Staré pověsti české.* 1. vydání ve SNDK Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1951, 228 s. ISBN non est
- JŮZL, Miloslav. *Sociálně pedagogická role církve v penitenciární praxi.* 1. vydání Brno: IMS Brno, 2011. 184 s. ISBN: 978-80-87182-03-1
- KOUBEK, Josef. *Řízení lidských zdrojů.* 3. vydání Praha: Management Press, 2001. 367 s. ISBN: 80-7261-033-3
- MESSINA, Rosario. *Dějiny charitativní činnosti.* 1. vydání Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 148 s. ISBN: 80-7192-859-3
- MEZNÍK, Jiří; KUČHTA, Josef; KALVODOVÁ, Věra. *Základy penologie.* 1. vydání Brno: Masarykova univerzita, 1995, 75 s. ISBN: 80-210-1248-X

- MITÁŠ, Václav. *Duchovenská služba v penitenciárním prostředí*. 1. vydání Praha: Občanské sdružení Vězeňská duchovenská péče a Institut vzdělávání Vězeňské služby České republiky, 2007. 122 s., ISBN non est
- MÜHLPACHR, Pavel. *Sociopatologie*. 1. vydání Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2009. 194 s. ISBN 978-80-210-4550-7
- NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. 1. vydání Praha: Academia, 1996, 270 s. ISBN: 80-200-0592-7
- NAKONEČNÝ, Milan. *Základy psychologie*. 1. vydání Praha: Academia, 1998, 590 s. ISBN: 80-200-0689-3
- NEŠKUDLA, Bořek. *Encyklopedie řeckých bohů a mýtů*. 1. vydání Praha: Libri, 2003, 229 s. ISBN 80-7277-125-6
- POKORNÝ, Petr. *Má to smysl*. 1. vydání Praha: Vyšehrad, 2012. 328 s. ISBN: 978-80-7429-247-7
- PRÁZNÝ, Aleš; SCHIFFEROVÁ, Věra. *Pojetí světa v díle Jana Amose Komenského*. 1. vydání Pardubice: Univerzita Pardubice, 2009. 202 s. ISBN: 978-80-7395-221-1
- RASZKOVÁ, Tereza; HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I*. 1. vydání Hradec Králové: Gaudeamus, 2013, 124 s. ISBN: 978-80-7435-264-5
- ŘEZÁČ, František Josef. *Vězeňství v posávných spůsobech svých. Snávrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců*. Praha: 1852, 54 s. ISBN non est
- UHLÍK, Jan. *František Josef Řezáč – Reformátor vězeňství a školství 19. století*. Praha: Příloha časopisu České vězeňství č. 2, 1997, ISBN non est

SEZNAM GRAFŮ

- Graf č. 1: Přehled respondentů podle pohlaví
- Graf č. 2: Zastoupení respondentů podle věkových kategorií
- Graf č. 3: Přehled respondentů podle církevní příslušnosti
- Graf č. 4: Přehled respondentů podle délky působení ve věznici
- Graf č. 5: Přehled respondentů podle zájmu sboru o činnost duchovního
- Graf č. 6: Přehled respondentů podle času stráveného s odsouzenými
- Graf č. 7: Přehled respondentů podle nejčastěji využívaných způsobů práce
- Graf č. 8: Přehled respondentů podle nejčastěji požadovaných způsobů práce
- Graf č. 9: Přehled respondentů podle míry spolupráce s odbornými zaměstnanci
- Graf č. 10: Přehled respondentů podle toho, zda se setkali se žádostí o poskytnutí nelegální služby
- Graf č. 11: Přehled respondentů podle pocitu marnosti ve své praxi